

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

A bírósági határozatok normatív kötőereje régen és most
A döntvényjogtól a korlátozott precedensrendszerig

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/10/31

Tartalomjegyzék

Bevezető gondolatok	2
1. Döntvényjog	4
2. Korlátozott precedensrendszer	8
3. Két korszak, hasonló probléma, hasonló megoldás? – avagy a jogforrások és a jogegység kérdésköre	10
3.1. Jogegység polgári törvénykönyv hiányában	10
3.2. „Bírói jogalkotás” polgári törvénykönyv mellett	12
4. Bírószági határozatok normatív kötőereje és annak megítélése régen és most	15
4.1. „Jegecedés” vagy egységes jogalkalmazás?	15
4.2. <i>Stare decisis</i> a magyar jogban?	22
5. A bírószági határozatok hozzáférhetősége régen és most.....	26
5.1. Magángyűjtőktől a hivatalos gyűjteményekig	26
5.2. A gyűjtés modern problémái	30
6. Jogorvoslat a kötelező bírószági határozatoktól való eltérésre régen és most.....	34
6.1. A döntvényjogi szabályozás hiányossága: a jogegység érdekében használható jogorvoslat kérdése	34
6.2. Rendkívüli jogorvoslatok a jogegység szolgálatában	35
Zárszó	38
Irodalomjegyzék.....	40

Bevezető gondolatok

Öt évvel ezelőtt az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény (a továbbiakban: módosító törvény/2019. évi CXXVII. törvény) létrehozta Magyarországon a korlátozott precedensrendszert. A reform rendkívül megosztónak bizonyult a jogászok körében.

A rendszer újnak tűnt, és kritika érte amiatt, hogy egyes vélemények szerint idegen a kontinentális jogtól, így a magyar jogrendszertől is, ugyanakkor többen megjegyezték, hogy nem előzmény nélküli a magyar jogban. Dzsula Marianna kúriai bírő például a korlátozott precedensrendszer történelmi hagyományainak igazolásaként említi a 19. század végi – 20. század eleji döntvényeket, melyeknek kötelező erejét már törvény mondta ki, és megállapította, hogy ezeknek a döntvényeknek precedenshatásuk volt.¹ Veress Emőd egyetemi tanár pedig a változásokat úgy értékeli, hogy a jogegységi határozatok mellett a Kúria egyedi határozataihoz csatolt kötőerő által létrejött a döntvényjog új típusa.²

A korlátozott precedensrendszernek és a döntvényjognak van valóban egy szembetűnő közös, jellegadó tulajdonsága: a kúriai határozatok normatív kötőereje. E hasonlóság és a fent hivatkozott szakirodalmi vélemények alapján hipotézisünk, hogy a 19. század végi – 20. század eleji döntvényjog a korlátozott precedensrendszer előzményének tekinthető, így az nem idegen a magyar jogi kultúrában. Kutatásunk során így vizsgálni fogjuk, hogy a bírósági határozatok normatív kötőereje a két korszakban milyen különböző vagy azonos problémákra, illetve hogyan tud(ott) megoldást találni, és az esetlegesen eltérő célok vagy a korszakok sajátosságai miatt milyen aggályok, nehézségek merültek/merülnek fel a normatív kötőerejű bírói határozatokkal kapcsolatban. Ezen kívül kitérünk arra is, hogy hogyan vélekedtek/vélekednek a bírósági határozatok kötelező erejéről, hozzáférhetőségéről, milyen jogorvoslat állt/áll rendelkezésre a határozattól való eltérés esetén.

A kutatással célunk, hogy jobban megismerjük a ma – az ötéves korlátozott precedensrendszer keretei között – alkalmazott normatív kötőerejű bírói határozatokat mint

¹ DZSULA Marianna: A korlátozott precedensrendszer és a polgári perrendtartás szabályainak kapcsolódása. In BODZÁSI Balázs (szerk.): *Jogászegyleti Értekezések 2022*. Budapest, 2022. Magyar Jogász Egylet, 289 – 290. o.

² VERESS Emőd: Megjegyzések a „korlátozott precedensrendszerről”: adalékok egy aktuális vita háttéréhez. In KRUSZLIC Péter – SÜLYÖK Márton – SZALAI Anikó (szerk.): *Liber amicorum László Trócsányi. Tanulmánykötet Trócsányi László 65. születésnapja alkalmából*. Szeged, 2021. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 274. o.

eszközöket az igazságszolgáltatásban, és ezzel az összehasonlító módszertannal a jelenbeli helyzetet is jobban megértjük. Célunk az is, hogy összevessük, hogy mi vezethetett egy korábban is alkalmazott eszköz újbóli bevezetéséhez, valamint tanulságot vonhassunk le a múltból, de lege ferenda javaslatokat fogalmazhassunk meg a jövőre nézve.

Először bemutatjuk majd a két korszak legfőbb törvényi szabályait, majd az egyes fejezetekben különböző szempontok szerint összehasonlítjuk a két rendszert. Kutatásunkhoz elsődleges forrásokat (törvények, törvényi indokolások, rendeletek, eredeti gyűjtemények, képviselőházi naplók, AB határozatok), illetve másodlagos forrásokat (jogi szaklapok, tanulmányok) használtunk. Tanulmányunkban mesterséges intelligenciát semmilyen formában nem alkalmaztunk. Terjedelmi okokból a vizsgálatot a polgári igazságszolgáltatásra vonatkozó szabályok példáján végezzük, így nem említjük a döntvényjog és korlátozott precedensrendszer büntető- illetve közigazgatási eljárásjogra vonatkozó szabályait, változásait. Azért is a polgári igazságszolgáltatást választottuk, mert a döntvényjog idején még nem volt egységes magánjogi kódex, így a bírói határozatoknak, jogértelmezésnek különösen nagy szerepe volt.

Kutatásunk kereteinek meghatározásánál fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy az összehasonlítás alapját képező egyik korszak az 1881 és 1930 közötti időszak, a másik pedig a 2019. évi CXXVII. törvény által bevezetett korlátozott precedensrendszer ideje. A korlátozott precedensrendszer alaposabb megismerése, megértése érdekében azért a döntvényjog említett időszakát választottuk az összehasonlítás másik tárgyának, mert egyrészt történelmi hagyományt keresünk, a normatív kötőerő első törvényi szabályozása pedig ekkor történt meg, másrészt a módosító törvény indokolása alapján az új rendszerrel az egyik cél a poszt-szovjet megoldásnak tekintett jogalkotás-jellegű iránymutatások elkerülése volt. Az ilyen megoldásoktól való eltérési szándék alapján is arra következtettünk, hogy az új rendszer esetleges előzményeit, vagy a jobb megismeréséhez, működtetéséhez szükséges tanulságokat a korábbi időszakban kell keresni, így az 1930-as szabályozást követő szabályok vizsgálatát egészen a korlátozott precedensrendszerig mellőzzük. A döntvényjogi szabályozás bemutatása során a következő törvényeket vizsgáljuk: a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:LIV. törvénycikk módosítása tárgyában született 1881. évi LIX. tc. (továbbiakban: 1881. évi LIX. tc.); a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről szóló 1890. évi XXV. tc. (továbbiakban: 1890. évi XXV. tc.); a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről szóló 1912. évi LIV. tc. (továbbiakban: 1912. évi LIV. tc.); illetve a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. tc. (továbbiakban: 1930. évi XXXIV. tc.)

1. Döntvényjog³

Már Werbőczy István, jogtudós, királyi ítélőmester 1514. évi Hármaskönyve részletezte, hogy „a mi hazai szokásunknak [...] háromféle alapja van: 1. § Először, a közönséges rendeletek és végzemények. 2. § Másodszor, a fejedelmi kiváltságlevelek. 3. § Harmadszor pedig: az ország rendes bíráinak ítéletei.”⁴ Ez jól mutatja, hogy a bírói ítéleteknek jogforrási szerepet tulajdonítottak a rendi korszakban, ami nagyban a hiányos kodifikációval és ezáltal a döntvények törvénytöltő szerepével indokolható.

A döntvényt Márkus Dezső ügyvéd, publicista a következőképpen definiálta: „A döntvény tételes jogunk szerint valamely felső v. középfokú bíróságnak elvi megállapodása, melyet az a bíróság, amelynek számára hozatott, az ügyek elintézésénél mindaddig követni tartozik, amíg azt egy újabb elvi megállapodás meg nem változtatja. Döntvények alkotásának jogával a felsőbb fokú rendes bíróságok (kir. ítélőtáblák s a kir. Curia) és a kir. közigazgatási bíróság vannak felruházva.”⁵

A döntvények pontos rendeltetéséről a jogi szaklapok oldalain eltérő véleményeket lehet olvasni. Egyesek szerint feladata csupán a törvényen vagy a szokáson alapuló joggyakorlat értelmezésének egységesítése volt. Mások nem vitatták a döntvények rendszerező funkcióját – elvégre a dolog osztályozásának legfontosabb fogalmai is döntvényekben jelentek meg –, míg Szladits Károly egyetemi tanár, jogtudós azt is egyértelműnek találta, hogy a döntvények új, a régi jogból nem kiolvasható jogelveket is megfogalmaztak.⁶ Szerinte „azt mondani, hogy a döntvény nem jogszabály, mert csak a bíróságokat kötelezi, de a polgárokat nem: túlfinomkodás. Amely tétel minden bíróságot kötelez az, amíg az ereje fennáll, éppúgy kötelez mindenki mást is; hiszen végsőleg a bíró dönti el, mi a jog?”⁷

Már 1848 előtti jogunkban is a döntvények szerepét elsősorban az határozta meg, hogy hiányos volt a kodifikáció, így szükség volt arra, hogy a felsőbbbíróságok ítéleteit szokásnak véve

³ A teljes történeti áttekintés céljából néhány fejezetben kitérünk a döntvényjog kezdeti, 1881 előtti alakulására is. Ez az időszak azonban nem képezi kutatásunk tárgyát.

⁴ WERBŐCZY István: *Hármaskönyv*: II. rész 6. cím (Honnan eredt a mi szokásunk, melyet a törvénykezésben meg kell tartanunk?)

⁵ MÁRKUS Dezső: *Magyar jogi lexikon öt kötetben, III. kötet*. Budapest, 1900. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 84. o.

⁶ BALOGH Judit: A Kúria jogfejlesztő tevékenysége. A jogegységre irányuló törekvés megjelenése a Planum Tabulare-tól a jogegységi tanácsok 1912. évi felállításáig. In BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria*. Budapest, 2023. Kúria, 147. o.

⁷ SZLADITS Károly: *A magyar magánjog. Első kötet – Általános rész, személyiségi jog*. Budapest, 1941. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 131. o.

rendezzék a bíróságok az élet még kodifikálatlan viszonyait. Az 1869. évi IV. törvénycikk 19. §-a azonban látszólag megváltoztatta ezt a korábbi gyakorlatot azzal, hogy rögzítette, hogy „A bíró a törvények, a törvény alapján keletkezett s kihirdetett rendeletek s a törvényerejű szokás⁸ szerint tartozik eljárni és ítélni.” Ez tulajdonképpen rögzítette, hogy a bíró nincsen alávetve a korábban meghozott ítéleteknek.⁹ Azonban Grosschmid Béni egyetemi tanár, jogtudós mutatott rá arra, hogy korábban sem volt „olyan intézkedés, ahol a törvények a bíró által követendő forrásokról intézkedvén s illetőleg a bírónak a helyzetét a jogszabályokhoz említvén, olyasfélét mondanának, hogy a bíró jogalkotó hatalommal bírna. [...] S ugyancsak az sincsen régi törvényeinkben, hogy a bíró a korábbi ítéletek nyomdokán tartoznék ítélni.”¹⁰

Elsőként az 1881. évi LIX. törvénycikk mondta ki a döntvények alkotásának jogát. Ezen törvény 4. §-a rendelkezett arról, hogy „a vitás elvi kérdések, a magy. kir. Curia polgári tanácsainak teljes ülésében döntenek el.” Az így hozott teljes ülési döntvények kötőerejét illetően a törvény röviden és tömören így fogalmazott: „A teljes ülés elvi megállapodásai, az ügyek eldöntésénél irányadók.” Hosszas képviselőházi és szakirodalmi vitákat is eredményezett e törvényi rendelkezés értelmezése, ugyanis nem tisztázta, hogy pontosan melyik bírói fórumok számára irányadóak a döntvények. Ezen különböző álláspontokat tanulmányunk 4. fejezetében részletesen is fogjuk ismertetni. Leegyszerűsítve azonban elmondható, hogy a jogalkotói akarat feltehetően az volt, hogy ezek a döntvények csupán a legfelsőbb bírói fórumot, a Kúriát kössék későbbi ítélkezése során.¹¹

Érdekes újítást jelentett az 1890. évi XXV. törvénycikk, mely a döntvényalkotás jogát kiterjesztette a királyi ítélőtáblák teljes üléseire is „azokban az ügyekben, melyekben a törvény szerint mint utolsó foku bíróság jár el”. A királyi ítélőtáblák a törvény értelmében mindaddig tartoztak követni a teljes ülési elvi megállapodásokat, amíg azokat újabb teljes ülési határozat meg nem változtatta. Ezen teljes ülési megállapodásokat az ítélőtáblák kötelesek voltak közölni a többi ítélőtáblával, az igazságügy-miniszterrel, illetve a Magyar Királyi Curia¹² elnökével. Amennyiben az igazságügy-miniszter vagy a Kúria elnöke ellentétes elvi jelentőségű megállapodásokat találtak az ítélőtáblai határozatok között, kötelesek voltak a Kúria illetékes

⁸ Bár megjegyzendő, hogy Vécsey Tamás éppen a törvényerejű szokás kategóriájába sorolta a döntvények által kifejtett jogtételeket. (VÉCSEY Tamás: *Döntvényjog. Magyar Themis*, 1878. 5. sz. 34. o.)

⁹ GROSSCHMID Béni: *Magánjogi előadások. Jogszabálytan*. Budapest, 1905. Athaenaeum, 728. o.

¹⁰ Uo. 729. o.

¹¹ BALOGH 2023. 147. o.

¹² A továbbiakban a legfelsőbb bírói fórumot mindenkorban egységesen Kúriának hívjuk.

teljes ülése elé terjeszteni a kérdést. Ezen kúriai teljes ülési határozatok követése pedig újbóli megváltoztatásig minden királyi ítélőtáblára nézve kötelező volt.

Az 1891-ben a kir. ítélőtáblák és a kir. Curia teljes üléseinek szabályozása tárgyában kiadott 4214/1891. IME. sz. rendelet tovább pontosította az ítélőtáblai döntvényalkotás folyamatát. Innentől nemcsak a teljes ülések, hanem az egyes tanácsok is elvi megállapodásra juthattak.¹³ Szintén az 1891. év újítása volt, hogy a bírói ügyviteli szabályzat lehetővé tette a Kúria elnökének vegyes teljes ülések összehívását is, ami a polgári és büntető ügyszakos bírák közös értekezletét jelentette, amennyiben egy konkrét ügy mind a két jogterületet érintette.¹⁴

A döntvényjog fejlődésének „betetőzését” az 1912. évi LIV. törvénycikk jelentette.¹⁵ A törvény kétféle döntvényalkotási módot különített el. A 70. § egy újonnan létrehozott tanácsot, a jogegységi tanácsot ruházta fel döntvényalkotási joggal. A törvény értelmében négy jogegységi tanács jött létre (közpolgári ügyekben; telekkönyvi, úrbéri, birtokrendezési ügyekben; váltó-, kereskedelmi és csődügyekben; illetve bűnügyekben), melyek vagy akkor hozhattak döntvényt, ha a Kúria valamely tanácsa kívánt eltérni elvi kérdésben a Kúria egy korábbi, hivatalos gyűjteménybe felvett határozatától, vagy pedig, ha a Kúria elnöke vagy az igazságügy-miniszter kérte egy elvi kérdés eldöntését, továbbá, ha a járásbírók, törvényszékek, ítélőtáblák, illetve akár maga a Kúria elvi kérdést érintően ellentétes joggyakorlatot folytatott.

A döntvényalkotás másik módja pedig a már korábbi törvények által is szabályozott teljes üléses megoldás volt. Erre azokban az esetekben kerülhetett sor, ha a Kúria valamelyik tanácsa, a Kúria elnöke vagy az igazságügy-miniszter szükségesnek tartotta az eltérést egy korábbi jogegységi vagy teljes ülési határozattól. Ezek a teljes ülések pedig az adott ügyszak – büntető, polgári vagy vegyes – tanácsainak tagjaiból álltak. Újításnak számított, hogy a törvény már rögzítette a döntvények kötelező közzétételének szükségességét, melynek részletes szabályozását az igazságügy-miniszter rendeleti jogalkotási hatáskörébe utalták. Az ítélőtáblák döntvényalkotási jogát pedig eltörölte az 1912. évi szabályozás.¹⁶

A törvény legnagyobb változtatását a 75. § tartalmazta, mely kimondta, hogy a bíróságok – azaz minden bíróság, nem csupán a Kúria, vagy esetleg az ítélőtáblák – a jogegységi vagy teljes ülési döntvényeket megváltoztatásig követni kötelesek. Ez az újítás azonban erős aggályokat

¹³ BALOGH Judit: A felsőbíráskodás megszervezése Debrecenben. *Jogtörténeti Szemle*, 2017. 1-2. sz. 62. o.

¹⁴ BALOGH 2023. 147. o.

¹⁵ Uo. 154. o.

¹⁶ GAÁR Vilmos: Az új döntvényjog. *Jogállam*, 1913. 5. sz. 22. o.

vetett fel azzal kapcsolatban, hogy a törvény nem jogalkotó hatáskörrel ruházta-e fel a Kúriát. Az ezt bemutató különböző nézeteket tanulmányunk 4. fejezetében fogjuk bemutatni.

Az általunk vizsgált korszak döntvényalkotásának utolsó jelentős állomása az 1930. évi XXXIV. törvénycikk volt,¹⁷ mely vegyes rendelkezései körében a 128. §-ban kiegészítette az 1912. évi LIV. törvénycikk 70. §-át további esetekkel, amelyekben jogegységi döntvény hozható. Ide sorolta azt az esetet, amikor a Kúria valamely tanácsa a Kúria korábbi, hivatalos gyűjteménybe fel nem vett határozatától kívánt eltérni, és szükségesnek tartotta az elvi kérdés jogegységi határozat általi eldöntését, továbbá, ha a Kúria vagy más rendes bíróság elvi kérdésben korábbi határozattól eltérően határozott, és a Kúria elnöke, vagy az igazságügy-miniszter szükségesnek tartotta az elvi kérdés eldöntését. A legjelentősebb változás tehát, hogy az 1930. évi XXXIV. tc. értelmében már nemcsak eltérő alsóbíróági gyakorlat, hanem elvi kérdésben hozott, egyedi határozatok ellentmondása esetében is lehetséges volt döntvényt alkotni a Kúria elnöke vagy az igazságügy-miniszter kérésére.¹⁸

Mindezek alapján jól látható, hogy a döntvényjog szerves fejlődésen ment keresztül, és hogy a bírósági határozatok normatív kötőereje nem újkeletű dolog a magyar jogéletben. Már egészen a 18. századtól gyakori volt a kúriai ítéletekben foglalt elvek követése, bár kezdetben csak szokásjogi alapon. 1881-től már törvény rendelkezett a kúriai ítéletek normatív kötőerejéről. Ezen határozatok figyelembevétele kezdetben csak a Kúria számára volt kötelező, a későbbiekben azonban bizonyos esetekben az ítélőtáblákra is kiterjesztették mind a döntvények alkotásának, mind kötelező követésének a jogát/ kötelezettségét. A döntvényjog fejlődése pedig 1912-ben hozta a legnagyobb újítást, miszerint minden bíróság köteles volt követni bizonyos kúriai határozatokat. Ezeknek a határozatoknak a körét az 1930. évi XXXIV. törvénycikk tovább bővítette.

¹⁷ BALOGH 2023. 155 – 156. o.

¹⁸ KÓNYA István: A döntvényjog alakulása. *Magyar Jog*, 1997. 5. sz. 269. o.

2. Korlátozott precedensrendszer

A 2019. évi CXXVII. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény (a továbbiakban: Bszi.), valamint a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) módosításával létrehozta a korlátozott precedensrendszert.

A Pp. 346. § (5) bekezdése értelmében 2020. április 1-jétől az ítélet indokolásán belül a jogi indokolás tartalmazza azokat az okokat is, amelyek miatt a bíróság jogkérdésben eltért a Kúriának a *Bírósági Határozatok Gyűjteményében* (a továbbiakban: BHGY) közzétett határozatától (a továbbiakban: Kúria közzétett határozata), vagy az arra irányuló indítványt elutasította. Ez alapján tehát kötelező követni a közzétett kúriai határozatokat, amelyektől csak akkor lehet eltérni, ha a jogi indokolás tartalmazza az eltérés okát. Mivel a BHGY a Kúria szinte valamennyi ítéletét tartalmazza,¹⁹ a módosítás sokak szerint az angolszász precedensrendszerhez hasonló rendszert teremtett egy kontinentális jogrendszerű országban.

Amennyiben a felek vitatják az eltérés indokának megalapozottságát, rendes és rendkívüli jogorvoslati lehetőségekkel is élhetnek. A módosítás következtében a Pp. 406. § (1) bekezdése értelmében a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre hivatkozással a fél vagy akire az ítélet rendelkezést tartalmaz, egy rendkívüli jogorvoslattal, a felülvizsgálattal élhet. A módosítás egy új jogorvoslatot is bevezetett, a jogegységi panaszt. A Bszi. 41/B. § (1) – (2) bekezdése szerint akkor van helye jogegységi panasznak, ha a Kúriának az eljárási törvény alapján további fellebbezéssel, felülvizsgálati kérelemmel vagy felülvizsgálati indítvánnyal nem támadható a határozata, illetve, ha a felülvizsgálati kérelemben a Kúria 2012. január 1. után hozott és BHGY-ban közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre már hivatkoztak, és a Kúria az eltéréssel okozott jogsértést nem orvosolta. A pervezetésre vonatkozó végzések kivételt képeznek e szabály alól. Emellett jogegységi panasznak van helye akkor is, ha a Kúria ítélező tanácsa jogkérdésben – jogegységi eljárás kezdeményezése nélkül – úgy tér el a Kúria közzétett határozatától, hogy az adott eltérésre az alsóbb fokú bíróságok határozatában nem került sor.

¹⁹ A Bírósági Határozatok Gyűjteménye digitális formában tartalmazza a Kúria jogegységi határozatát, a Kúriának a jogegységi panasz eljárásban, valamint a jogorvoslat a törvényesség érdekében folytatott eljárásban hozott határozatát, a Kúria általa az ügy érdemében hozott és a hatályon kívül helyező határozatát, valamint a Kúria – az előbbieken nem említett - az általa a felülvizsgálati kérelmet érdemben elbíráló határozatát is. (<https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-hatarozatok-gyujtemenye>)

A módosítás tehát kötelezővé tette a kúriai jogértelmezések követését, és ennek megszegése esetére biztosította a felülvizsgálat lehetőségét, valamint létrehozott egy új rendkívüli jogorvoslatot, a jogegységi panaszt. Mivel a módosító törvény ezekkel egyidejűleg azzal a rendelkezéssel bővítette a Bszi.-t a 27/A. §-ban, hogy bírói testület, bírósági vezetők, illetve bírák tanácskozása nevében nem tehető közzé olyan jogértelmezési célú állásfoglalás, amelynek meghozatalára törvény nem ad felhatalmazást, megszüntetett egyes jogegységet biztosító eszközöket (kollégiumi vélemény a kúriai kivételével, CKOT állásfoglalás, konzultációs és tanácsadó testületek állásfoglalása, elvi bírósági döntés, elvi bírósági határozat), és olyanokat vezetett be, illetve tartott meg, amelyekben a Kúriának van szerepe. Ezáltal megváltoztatta a korábbi jogegységet biztosító rendszert és az új rendszerben tulajdonképpen monopolhelyzetbe került a Kúria. Figyelembe véve, hogy az egyik megmaradt eszköz a kúriai határozatok kötelező követése, a normatív kötőerő a határozatok számánál fogva is nagy jelentőségűvé és az egyik legmeghatározóbb eszközzé vált a jogegység biztosításában.

A hagyományos angol precedensjog lényege, hogy minden bíróság kötve van az olyan döntésekhez, amelyet a hierarchiában felette álló bíróság hozott, a fellebbviteli bíróságok (a *House of Lords* kivételével) pedig a saját korábbi döntéseikhez is.²⁰ A határozatoknak a *ratio decidendi* részét kell követni, a *stare decisis* elv alól pedig vannak kivételek.²¹ A magyar precedensrendszer abban különbözik az angolszásztól, és amiatt kapta a korlátozott (vagy fél-) jelzőt, mert nálunk csak a kúriai határozatok alkothatnak precedenst, a határozatoktól indokolással el lehet térni, amit jogorvoslattal lehet támadni, a Kúria pedig elfogadhatja az eltérést ennek során. A precedenseknek csak joghézag esetén van szerepe, vagy akkor, ha a jog nem világos.²² A jogszabályok változása megszünteti a korábbi döntések precedenshatását, hiszen nálunk a kúriai határozatok nem alaki jogforrások, hanem értelmezési források, míg az angolszász rendszerben a bírói döntések jogforrások.²³

²⁰ CROSS, Rupert – HARRIS, J. W.: *Precedent in English Law*. Oxford, 1991. Clarendon Press, 6. o.

²¹ Uo.

²² VERESS 2021. 273. o.

²³ FICSOR Krisztina – PATYI András: A jogegységi panasz eljárás mint a jogegység biztosításának eszköze a Kúria gyakorlatában. *Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok*, 2022. 8. sz. 1313. o.

3. Két korszak, hasonló probléma, hasonló megoldás? – avagy a jogforrások és a jogegység kérdésköre

3.1. Jogegység polgári törvénykönyv hiányában

A 19. század végi – 20. század eleji döntvényjog bevezetésének okaként a korabeli szakirodalom a jogegység problematikáját és az írott, kodifikált jog rendezetlenségét, illetve hiányát említi. Ezen problémák szükségessé tették egy egységes törvénykezési mérce létrehozását.

Ezt az egységes mércét maga a jogélet, a joggyakorlat tudja kialakítani. Szászy-Schwarz Gusztáv egyetemi tanár, jogtudós szerint „Hárman tartják kezükben a jogot: a törvényhozó, a jogtudós és a bíró.”²⁴ Álláspontja szerint a három tényezőnek egymással harmóniában kell tevékenykednie, ám az egyik bénulása esetén a másik két faktornak kell az így kialakult hiányt pótolnia. A magánjog terén elmondható, hogy a törvényhozó hatalom egészen 1959-ig, az első magyar polgári törvénykönyv elfogadásáig nem vette ki részét teljeskörűen a jogélet alakításából, így a joggyakorlat formázása a jogtudományra és a bíróságokra hárult. Szászy-Schwarz Gusztáv hosszas okfejtése alapján azonban a magyar magánjog dogmatikája Frank Ignác tevékenykedése óta nem haladt az elvárt ütemben – köszönhetően többek között a törvények egységes kódexbe foglalása elmaradásának, az 1848 óta radikálisan megváltozó életviszonyoknak és az azt lekövetni képtelen kodifikációnak –, így a jogtudomány sem volt alkalmas a törvényhozás helyének betöltésére. A feladat tehát kétségtávol a bíróságokra hárult, különösen tekintve, hogy „a bíró meg nem tagadhatja a jogmondást”,²⁵ és „a törvény csak jogot ígér, a bíró az, ki jogot ad.”²⁶ A bírói joggyakorlat azonban sok esetben „ingadozó, megbizhatatlan”,²⁷ amivel szemben sokan a kodifikációban keresték a menedéket. Szászy-Schwarz Gusztáv szerint azonban „a legjobb törvény nem nyújt oltalmat a rossz bíró ellen.”²⁸, hiszen a törvény a bíró értelmezésében emelkedik egy ítéletben jogerőre. A magyar jogtudós felhozta példaként az angolszász jogrendszereket, melyek kodifikáció nélkül is nagy tekintélyre

²⁴ SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: *Ujabb magánjogi fejtegetések*. Budapest, 1901. Politzer Zsigmond és Fia Kiadása, 1. o.

²⁵ Uo. 15. o.

²⁶ SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: *Jog és döntvényjog II. Jogtudományi Közlöny*, 1890. 28. sz. (a továbbiakban: SZÁSZY-SCHWARZ 1890b) 219. o.

²⁷ Uo. 217. o.

²⁸ Uo.

és elismertségre tettek szert, és megjegyezte, hogy „Csak erős magistratúra kezében áldás a törvénykönyv, gyöngében veszedelem.”²⁹

Ennek megfelelően a jogegység biztosítása érdekében fontos volt, hogy a bíróságok az ország minden táján egyenlő mércék alapján ítélkezzenek polgári törvénykönyv hiányában is. Ennek megvalósítását a 19 – 20. században a felsőbbbíróóságok döntvényalkotási jogának szabályozása szolgálta. Gottl Ágost kúriai tanácselnök meggyőződése szerint, „hogy ha régiebb időtől kezdve több súlyt fektettünk volna az ellentétes határozatok megszüntetésére, a jogegység szomorú helyzete már nem forogna fenn és elérhettünk volna oly állandó judikaturát, mely egy rendszeres polgári törvénykönyv hiányát, ha nem is teljesen pótolna, mégis a jogviszonyokat tisztázta, a jogbiztonságot a lehetőségig emelte volna.”³⁰ Dobi Imre jogtudós a Kúria döntvényalkotási jogát a következő jelzőkkel illette: „átruházott törvényhozói hatalom”³¹, „polgári próbatörvénykönyv”³², illetve „kísérleti jogalkotás”.³³

A bírói gyakorlat nemcsak pótolni tudta volna a polgári törvénykönyvet annak elkészültéig, de a jogalkalmazás egységesítésével az Ügyvédek Lapjának okfejtése szerint „elérnék azt is, hogy a magánjogi törvénykönyv megalkotói hű és megbízható képet kapnának az egész kir. Curia felfogásáról a mai magyar magánjog tekintetében...”³⁴ Ezáltal könnyebbé válhatott volna a későbbi kódex kodifikációja is, és Szászy-Schwarz Gusztáv félelmének beigazolódása is elkerülhető lett volna, miszerint jogéletünk egységesülése hiányában a készülő új német polgári törvénykönyvet recipiálnánk itthon saját nemzeti jog kialakítása nélkül.³⁵

Mindezek alapján elmondható, hogy a döntvényjog kialakításának és szabályozásának funkciója a jogegység biztosítása volt, különös tekintettel arra, hogy 1959-ig nem állt a bírók rendelkezésére polgári törvénykönyv, ami alapján ítélkezhetek volna, így a jogalkotó-tevékenység jelentős részben a bíróságokra hárult. A jogrend egységesítése, egy állandó ítélkezési mérce kialakítása egyaránt szolgálta a bírók és a jogkereső felek érdekét, a jogbiztonság elérését. Így igazat adhatunk Gaár Vilmos jogtudósnak, aki szerint a bírósági

²⁹ Uo. 218. o.

³⁰ GOTTL Ágost: A jogegység megóvása. *Jogtudományi Közöny*, 1907. 7. sz. 51-52. o.

³¹ DOBI Imre: A magyar döntvényjog fejlődéséről. In *Jogi dolgozatok: a Jogtudományi Közöny ötven éves fennállásának emlékére: 1865-1915*. Budapest, 1916. Franklin, 154. o.

³² Uo.

³³ Uo.

³⁴ Döntvényalkotás és jogegység. *Ügyvédek Lapja*, 1903. 15. sz. (a továbbiakban: Döntvényalkotás és jogegység) 1. o.

³⁵ SZÁSZY-SCHWARZ 1901. 22. o.

határozatok normatív kötőerejével elérhető, „hogy a jogkereső közönség az igazságszolgáltatásban a jogbiztonság erős várát lássa.”³⁶

3.2. „Bírói jogalkotás” polgári törvénykönyv mellett

A korlátozott precedensrendszer idején természetesen már nem jelent problémát az, hogy a joganyag nincs egységesen kodifikálva. A törvények és a rendeletek közel minden jogterületet lefednek.

Az viszont ebben a korszakban is problémát jelent, hogy „az absztrakt (magán)jogi normák és a generális klauzulák értelmezése, ezek tényleges tartalmának meghatározása önmagában a jogi norma textualista értelmezésével nem végezhető el”.³⁷ „A jogalkalmazás valós modelljében a bíróság nem megállapítja, hanem *konstruálja* a jog tartalmát”.³⁸ A magánjog területén a jogalkotás és a jogalkalmazás nem válik szét élesen, a bíróságok a „törvénszövegek és a generális klauzulák értelmezésén keresztül magánjogi normaalkotást végeznek”.³⁹ Zódi Zsolt egyetemi docens, jogtudós 2014-ben részletesen is vizsgálta a különféle bírósági határozatokra való hivatkozást, és azt állapította meg, hogy a Kúria szinte jogszabályként hatályosítja, helyezi hatályon kívül határozatait, ezzel gyakorlatilag jogalkotást végezve, az alsóbíróságok pedig ezeket jogszabályként kezelik és úgy építik be érvelésükbe, mint a jogszabályokat.⁴⁰ Emellett leíró statisztika alapján megállapítja, hogy nagyon intenzív a korábbi esetek használata, bizonyos területeken pedig – például generálklauzula-szerű szabályok esetén – ilyen döntvények nélkül nehezen is boldogulnának a bíróságok.⁴¹

Annak ellenére tehát, hogy jogrendszerünket a kodifikált jog jellemzi, továbbra is jelentős szerepe van - különösen a magánjog területén - a bírói jogértelmezésnek. Ami ezért a korlátozott precedensrendszer bevezetésekor életre hívta a kúriai határozatokban foglalt jogértelmezés kötelező követését, az itt is a jogegység alkotmányos követelménye.

³⁶ GAÁR 1913. 340. o.

³⁷ VIRÁG Csaba – VÖLCSEY Balázs: A korlátozott precedensrendszer és a polgári perjog kapcsolata. *Magyar Jog*, 2020. 3. sz. 126. o.

³⁸ MENYHÁRD Attila: Szöveg, jog, értelmezés. In CHRONOWSKI Nóra – POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán – SMUK Péter – SZABÓ Zsolt (szerk.): *A szabadságszerető embernek. Liber Amicorum István Kukorelli*. Budapest, 2017. Gondolat Kiadó, 302. o.

³⁹ VIRÁG – VÖLCSEY 2020. 126. o., MENYHÁRD 2017. 302. o.

⁴⁰ ZÓDI Zsolt: Precedenskövetés és jogszabály-értelmezés. *Állam- és Jogtudomány*, 2014. 3. sz. 69. o.

⁴¹ Uo. 70 – 71. o.

Az Alkotmánybíróság a 3026/2015. (II.9.) határozatában megállapította, hogy a „jogalkalmazás egységessége és kiszámíthatósága a törvény előtti egyenlőség követelményével és a tisztességes eljáráshoz való joggal is szoros kapcsolatot mutat, részét képezi továbbá a jogbiztonság követelményének is”. Amennyiben ugyanis a bíróságok azonos tényállású ügyben változatlan jogi környezet mellett eltérő tartalmú ítéletet hoznak, sérül a jogbiztonság, valamint a kiszámíthatósági és előreláthatósági elvárás.

Kiemelten fontos tehát, hogy a törvény előtti egyenlőség azáltal is biztosítva legyen, hogy a jogszabályokat az országban minden bíróság ugyanúgy értelmezi és alkalmazza. Az is fontos, hogy az igazságszolgáltatás kiszámítható legyen, előre lehessen látni, hogy nagy valószínűséggel milyen döntés fog születni, és így a magánjogi magatartásokat is ehhez lehessen igazítani.⁴²

A módosító törvény indokolása szerint is a korlátozott precedensrendszer bevezetését a jogegység biztosítása teszi szükségessé, ugyanis a korábbi jogegységet biztosító eszközök nem feleltek meg a Velencei Bizottság követelményeinek. Ezeket az indokokat és az indokolás további tartalmát később részletesebben is kifejtjük.

Varga Zs. András egyetemi tanár, a Kúria elnöke szerint „a jogvitában gyakorolt ítélkezés az a sajátos működési forma, amely a bíróságok sajátja, és amely érdekében a függetlenségük sérthetetlen”.⁴³ Szerinte a jogegységet így csak ítélkezés útján lehet biztosítani, minden más forma idegen a bíróságoktól, ezért azoknak csak kisegítő szerepe lehet, de kötelezőek nem lehetnek. Az igazgatási jellegű eszközök, leiratok, parancsok a közigazgatás eszközei, az informális tanácskozások a tudományos műhelyeké.⁴⁴ Emellett azt is kifejti, hogy a jogegységet a felek kizárásával biztosító eszközök nem megfelelőek: vagy alkalmatlanok, mert nem kötelezőek, ha pedig mégis kötelezőek, akkor önkényesek. Szerinte a rendszerváltás óta eltelt időben, még az Alaptörvény hatályba lépése óta sem sikerült elérni a Kúriára bízott jogegységesítést, melynek egyik oka, hogy figyelmen kívül hagyták, hogy a jogegység nem biztosítható igazgatási eszközökkel, hiszen egy bíróságról van szó.⁴⁵

⁴² VIRÁG – VÖLCSEY 2020. 126. o.

⁴³ VARGA Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 2020. 2. sz. 83. o.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

Más szerzők is rávilágítanak hasonló szempontokra. Dzsula Marianna felhívja a figyelmet arra is, hogy habár a jogegységi határozatok korábban is kötelezőek voltak, elenyésző mennyiségük miatt nem voltak alkalmasak a jogegység biztosítására.⁴⁶

A bírósági (kúriai) határozatok normatív kötőereje tehát mindkét korszakban szolgálta azt a célt, hogy a joggyakorlat egységét biztosítsa, és a jogegységet mindkét korszakban összekötötték a jogbiztonsággal is. A döntvényjogban erre a jogegységet biztosító eszközre inkább az írott jogforrások hiánya miatt volt nagy szükség, míg a korlátozott precedensrendszerben azért, mert bár a jogszabályok az élet szinte minden területét lefedik, értelmezésük sokszor nem egyértelmű, és a jogegység alkotmányos követelménye, valamint a törvény előtti egyenlőség most is megkívánja, hogy az ország egyik felében is úgy értelmezzék a jogot, mint a másokban. Ma meg kell felelni olyan európai és jogállami követelményeknek, amelyek azt kívánják, hogy a jogegységet olyan eszközök biztosítsák, amelyhez szükséges a felek közreműködése, és amely a bíróságok ítélező tevékenységének eredménye, valamint kötelező, erre pedig ebben a korszakban is a bírósági határozatok kötelező követése a legmegfelelőbb eszköz.

⁴⁶ DZSULA 2022. 296. o.

4. Bíróági határozatok normatív kötőereje és annak megítélése régen és most

4.1. „Jegeczedés” vagy egységes jogalkalmazás?

A bíróági határozatok normatív kötőerejének megítélésakor mindig központi kérdés, hogy melyik bíróságokat kötik a korábbi határozatok, illetve, hogy ez korlátozza-e a bírói függetlenséget. Ebben a fejezetben így a normatív kötőerő adott korszakban történő megítélésének vizsgálatakor ezeket a szempontokat is figyelembe vesszük.

Az egyik felmerülő kérdés az, hogy a bírói „jogalkotás” milyen határokon belül mozoghat. Mindössze a törvény magyarázatát nyújthatja, vagy szabályozatlan területekre is terjeszkedhet? Logikus lenne a következtetés, miszerint Szászy-Schwarz Gusztáv gondolatmenetét követve a bíró nem mondhat nemet a jogmondásra,⁴⁷ így, ha az törvényi hézag pótlását igényelné, feltételezhetnénk, hogy a bíró azt is megtehetné. Ellenkező esetben ugyanis jogszabályi rendelkezés és jogtudósi háttérmunka nélkül a bíró kénytelen lenne nemet mondani a jogmondásra. Ezt a nézetet osztotta Vécsey Tamás jogtudós, politikus, egyetemi tanár is, aki szerint „A bíró nem alkot jogot, csak a rendszer hézagainak kipótlására. Ezen szűk határon túl nem terjeszkedhetik.”⁴⁸ Megalapozottnak tűnik tehát a következtetés, hogy a jogegység és jogbiztonság érdekében fontos, hogy mindenkit kötő jogszabályok hiányában is legyen egy egységes mérce, amihez a bírók ítélezésük során igazodhatnak. Kézenfekvőnek tűnik tehát korábbi, illetve elsősorban felsőfokú, nagy tekintélyű bíróságok korábbi határozatainak követése.

Tauszig János kúriai tanácselnök még a döntvényjog első törvényi szintű szabályozását megelőzően írásában több jogtudós véleményét vetette össze a bíróági határozatok követését illetően. Többen egyfajta szokásként, zsinórmértékként tekintettek a kúriai határozatokra, úgy vélték, hogy igazságtartalmukat vélelem támogatja. Mindezeket figyelembe véve, Tauszig arra a következtetésre jutott, hogy sem a tudomány, sem a gyakorlat nem fogadta el a kúriai határozatok kötelező erejét, „s miután a szokás az alkotmányosság ellenére új törvényhozó

⁴⁷ Ahogyan azt már tanulmányunk 3.1. fejezetében kifejtettük.

⁴⁸ VÉCSEY Tamás: Döntvényjog. *Magyar Themis*, 1878. 5. sz. 34. o.

tényezőket különben sem állapíthatna meg: a bírói határozatok általános jogerővel Magyarországon nem bírtak.”⁴⁹

A fejezet következő részeiben pedig ismételten bemutatjuk a polgári igazságszolgáltatás döntvényjogának 1881 és 1930 közötti alakulásának különböző állomásait, ezúttal azonban a bírósági határozatok normatív kötőerejére, és annak akkori megítélésére összpontosítva.

Az 1881. évi LIX. törvénycikk döntvényjogra vonatkozó 4. §-a komoly szakmai vitáknak adott alapot, ugyanis a normatív kötőerő tekintetében röviden és tömören így fogalmazott a törvény: „A teljes ülés elvi megállapodásai, az ügyek eldöntésénél irányadók.” Ebből azonban nem derült ki egyértelműen, hogy csupán a Kúria, vagy minden bíróság ügyeinél irányadónak kell-e tekinteni ezeket a megállapodásokat. A törvény indokolása sem részletezte a szabályt, a 4. §-ról semmi sem olvasható benne.

A képviselőház 1881. évi március 28-i ülésén került sor a kérdéses jogszabályhelyről szóló diskurzus lefolytatására.⁵⁰ Unger Alajos ügyvéd a következő javaslatot tette: „Azt hiszem, ily kételyeknek egy hozandó újabb törvényben tág teret hagyni nem lesz tanácsos; s azért vagy hagyjuk ki egészen ezen bekezdést, hogy kire nézve irányadók a teljes ülés megállapodásai, vagy pedig mondjuk ki, hogy ily elvi megállapodások minden bíróságra nézve irányadók. Én részemről az utóbbi felfogáshoz csatlakozom, mert elvileg eldönteni valamely kérdést akként, hogy az ne legyen irányadó másra, mint a Curiára — ez csak e felek kárára történik, mert a felek akkor folytonosan perelni fognak mindaddig, míg a legfőbb ítélőszékhez el nem jutnak.”⁵¹

Mandel Pál ügyész is kifogásolta a tárgyalt 4. §-t, ő azonban nem fogadta el Unger Alajos javaslatát, mivel úgy vélte, hogy „Ha a legfőbb ítélőszéket ezen joggal felruházzuk, akkor a legfőbb ítélőszékből törvényhozó testületet teremtünk, mely magánjogi téren a törvényhozás nagy részét absorbeálná. A legfőbb ítélőszék nem de lege lata, hanem de lege ferenda ítélné, ami feladatát egészen felforgatná. Határozatai visszaható erővel is fognának birni, a múltban már fölmerült hasonló esetekre, holott a közönség nem tudván előre a legfőbb ítélőszék nézetét, alkalmazkodott a fennálló jogszokáshoz, bizva annak állandóságában és im igen keserű csalódásnak menne eléje, ha a legfőbb ítélőszék teljes tanácsa másként határozná.”⁵² Kifejti továbbá, hogy más országokban működhetne az Unger-féle javaslat, hiszen ahol kidolgozott,

⁴⁹ TAUSZIG János: A döntvényjogról. *Magyar Igazságügy*, 1879. 2. sz. 126. o.

⁵⁰ DOBI 1916. 152 – 154. o.

⁵¹ *Képviselőházi napló*, 1878. XVIII. kötet 1881. márczius 16–május 11., 375. országos ülés márczius 28. 1881. 135. o.

⁵² Uo. 136. o.

írott törvények szabályozzák a jogéletet, ott lehet bízni abban, hogy a felsőbbbíróóságok helyesen értelmezik a törvényeket, és azokat juttatják ügyeikben érvényre, amit így teljes nyugalommal követhetnek az alsóbb bíróságok is.

Bokros Elek ügyvéd úgy vélte, hogy hasznos lehetne a kúriai határozatok normatív kötőerejének minden bíróságra való kiterjesztése, mivel „codificáció nélküli állapotban az ily elvi döntvények is a codificationnak legjobb előkészítői hazánk törvényhozási rendszerében, a praepjudicium helyes folytatói és egyáltalában a jogbiztonság előmozdítói”.⁵³ Ennek ellenére azonban nem tartaná helyesnek a Kúria kvázi legiszlátív hatalommal való felruházását, tekintettel arra, hogy így az alsóbb bíróságok nem tudnák fejleszteni a jogéletet, eltérő gyakorlatukkal nem tudnák a Kúriát a megfogalmazott elvek átgondolására készíteni. Véleménye szerint a teljes normatív kötőerő „valóságos jegecedést hozna létre és oly neme volna a törvényhozási működésnek, a melyet ezzel a dispositióval itt behozni nem akarunk.”⁵⁴

Ezt követően az ügy előadója, Apáthy István véleményezhette az elhangzott javaslatokat. Unger Alajos javaslatát illetően az volt az előadó véleménye, hogy „ha van a judicaturában meggyőző bennső igazság, saját erejénél fogva hat”⁵⁵, azaz teljességgel szükségtelen a Kúriát törvényhozó jogkörrel felruházni. Mandel Pál javaslatához pedig hozzáfűzte, hogy éppen a kodifikáció hiánya miatt tartaná szükségesnek a tervezett rendelkezést, hiszen „szó van jogi elvek teremtéséről, a melyeknek ha van bennső erejük, az igazságnál fogva hatni fognak és a hiányokat pótolni fogják.”⁵⁶ A képviselőház azonban nem fogadta el egyik javaslatot sem, ami így eredeti állapotában maradt, első olvasatra bizonytalan értelmezéssel.

A szakasz feltételezhető jelentésére Bokros Elek hívta fel a figyelmet. Véleménye szerint „A szakasz egész szerkezete, annak kizárólag a Curiával foglalkozása világosan magában foglalja azt, hogy az elvi döntvények irányadó hatálya csakis a Curiára nézve áll fenn”.⁵⁷ Ugyanerre a következtésre jutott a kontextus vizsgálatát követően Nagy Ferenc jogtudós, politikus is, aki a kereskedelmi-és váltótörvényszék határozatát vizsgálta. A törvényszék ugyanis magára nézve kötelezőnek ismerte el a kúriai döntvények határozati részét, az indokolást azonban nem. Nagy Ferenc nyugtázta, hogy a helyes törvényértelmezés szerint az alsóbb fokú bíróságok a kúriai döntvények határozati részétől is eltérhetnek.⁵⁸

⁵³ Uo. 137. o.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo. 138. o.

⁵⁶ Uo. 139. o.

⁵⁷ Uo. 137. o.

⁵⁸ NAGY Ferenc: A curiai döntvények kötelező ereje. *Jogtudományi Közlöny*, 1895. 38. sz. 297. o.

Szászy-Schwarz Gusztáv a 4. §-t egy másik szempontból kritizálta. Ő azt tartotta problémásnak, hogy mindössze néhány, meghatározott típusú, úgynevezett „elvi megállapodás” minősül döntvénynek a kúriai határozatok közül. Szerinte ugyanis „Minden méltóság teremtése értékvesztéssel jár a nem méltóságolt tömegre.”⁵⁹ Különösen problémásnak tartotta azt is, hogy az alsóbb bíróságokat ezek az elvi kijelentések kötik az ügy részletes ismerete nélkül. Ezek az elvek viszont nem ilyen egyértelműen és elszigetelten jelennek meg más ügyekben, hanem sok más, egyéb kérdéssel keresztezve, így veszélyes lehet, ha csupán az elvi megállapodások kötik az alsóbb bíróságokat.⁶⁰ Továbbá úgy vélte, hogy nem a szabályozás itt a kérdés, hanem a bíróságok, így elsősorban a felsőbíróságok szellemének, tekintélyének növelése. Hiszen ő maga is Zlinszky szavait idézte, aki szerint „Ha a felsőbb birói ítéletek a kellő tekintélyben nem részesülnek, ennek oka csak magukban a felsőbíróságokban lehet, kik vagy nem járnak el hason esetekben egyöntetűen és ennél fogva az ingadozó gyakorlatnak irányadóul nem szolgálhatnak, vagy nem oly elveknek adnak ítéleteikben kifejezést, mely a közvélemény jogi meggyőződésének kifejezője lenne vagy érvei által annak alakulására hatni képes lenne.”⁶¹

Úgy véljük, hogy ez a bemutatott képviselőházi és szakirodalmi vita jól szemlélteti a különböző nézőpontokat, amik ütköztek a bírósági határozatok normatív kötőereje kapcsán. A kor jogászai többségének még elképzelhetetlennek tűnt egy olyan módosítás, ami a Kúriát minden alsóbb fokú bíróság számára irányadó határozatok meghozatalára jogosítaná fel. Ebben a Kúria törvényhozó testületté válását, illetve a rendszer „jegeczedését” vélték felfedezni. Ettől függetlenül hangsúlyozták a határozatok Kúria tekintélyén alapuló, önkéntes követésének fontosságát, amely elmaradásának okát a Kúria ítélkezésének helytelen és ingadozó voltában látták.

Jelentős újítást hozott az 1890. évi XXV. törvénycikk, mely az ítélőtáblákat is döntvényalkotási joggal ruházta fel, amennyiben törvény alapján meghatározott jogkérdésben utolsó fokon jártak el. Amennyiben pedig a Kúria elnöke vagy az igazságügy-miniszter eltérő ítélőtáblai gyakorlatra lett figyelmes, a Kúria teljes ülése elé terjeszthette a kérdést a „jogegység megóvása végett”. Ebben az esetben a Kúria által hozott teljes ülési döntvény az ítélőtáblákra nézve is kötelező volt. A törvény indokolása szerint „Ily intézkedés azért szükséges, hogy a kir. curia által hozott elvi megállapodásnak esetleges tévedése vagy a tudományban meghaladott

⁵⁹ SZÁSZY-SCHWARZ 1890b. 218. o.

⁶⁰ Uo.

⁶¹ Uo.

álláspontja könnyen kiigazítható legyen akkor is, ha hasonló kérdés eldöntése a kir. curia elé nem kerülhet.”

Az *Ügyvédek Lapjának* hasábjai hívták fel a figyelmet arra a veszélyre, hogy az igazságszolgáltatás széttagoaltsága következtében „tot capita, tot sensus hasonlóságára minden egyes kir. ítélőtábla külön jogterületté fog átalakulni.”⁶² Az új intézkedéseket illetően Gottl Ágost azt nehezményezte, hogy a Kúria által az 1881. évi LIX. törvénycikk 4. §-a alapján hozott teljes ülési határozatokat az ítélőtáblák nem, csupán a Kúria tanácsai kötelesek követni, azonban, ha ellentétes táblai határozatok miatt hoz az 1890. évi XXV. törvénycikk 13. §-a alapján teljes ülési döntvényt a Kúria, azt már az ítélőtáblák is követni tartoznak.⁶³

Emellett megerősítette, „hogy némelyek felfogása szerint nem helyes a Curia teljes ülési határozatainak joghatályát az alsóbíróságokra nézve is kötelezővé tenni, mert ezzel a bíró jogi meggyőződésének nyilvánulása korlátozhatnák és nincs kizárva, hogy a bíró, ha megmarad előző felfogása mellett, alkalmat szolgáltat a felsőbbíróságnak is a saját döntésének megváltoztatására”⁶⁴. Gottl azonban azt is aggályosnak találta, hogy az ítélőtáblákat bizonyos esetekben kötötték a kúriai határozatok, de a törvényszékeket és járásbíróságokat nem, holott valószínűleg inkább az ítélőtábla ellentétes döntése tudná a Kúriát újbóli meggondolásra késztetni. Így Gottl Ágost helyesebbnek gondolta, hogy „a Curia teljes ülési határozatai kivétel nélkül kötelezők legyenek az alsóbíróságokra is, mint azt, hogy a felsőbbíróság az alsóbíróság ellentétes határozatait mindenkor megváltoztatni kénytelen legyen.”⁶⁵ Számára a jogegység kérdése elsőbbséget élvezett a bírói szabad mérlegeléshez képest. Felhívta a figyelmet, hogy előfordulhat olyan helyzet, amikor a Kúria csupán a pertárgyérték miatt nem járhat el. Amennyiben ilyenkor ellentétes táblai határozatok miatt hoz teljes ülési döntvényt, azt minden ítélőtábla követni tartozik, ám, ha a Kúria ítélkezési jogkörében alkotna döntvényt a kérdésben, az nem kötné az ítélőtáblákat. Gottl e visszas helyzet megváltoztatását az új polgári perrendtartástól várta.⁶⁶

Az ítélőtáblák döntvényalkotási joggal történő felruházását és döntvénykövetési kötelezettségét tehát összességében több szempontból is aggályosnak találták. Elsősorban azért, mivel a döntvényjog szabályozásakor fontos, hogy „A főszempont azonban mindenképpen a

⁶² Döntvényalkotás és jogegység. 1. o.

⁶³ GOTTL 1907. 50. o.

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Uo. 50 – 51. o.

jogegység legyen, egyféle és nem tizenegyféle jogegység!”⁶⁷ Ezenkívül alapvető visszasságokat fedeztek fel azt illetően, hogy az ítélőtáblák bizonyos kúriai döntvényeket kötelesek követni, míg másokat nem. Szintén kérdéses pont maradt, hogy miért éppen az ítélőtábláknak, és nem az alsóbb fokú bíróságoknak kell követniük az említett kúriai határozatokat.

Végül pedig a legjelentősebb változást az 1912. évi LIV. törvénycikk jelentette, mely eltörölte az ítélőtáblák döntvényalkotási jogát, illetve kötelezővé tette a Kúria jogegységi és teljes ülési döntvényeinek követését minden alsóbb fokú bíróság számára is. A törvény indokolása értelmében az ítélőtáblák döntvényalkotási jogát nem tartották célszerűnek megőrizni, hiszen a legtöbb ügy harmadfokon el tud jutni a Kúriához, és azon kevés ügy, ami nem, nem indokolja az ítélőtáblák ilyen jellegű hatáskörét, különös tekintettel arra, hogy tizenegy van belőlük az országban. Az indokolás szavaival élve ugyanis „a döntvény célja az ellentétes gyakorlat szülte jogbizonytalanságnak a megszüntetése; ha a döntvények is ellentétesek, ez a jogbizonytalanságot nem szünteti meg, hanem a döntvény tekintélyével meg fokozza.” Dobi Imre véleménye szerint a törvény és az annak megvalósítását konkretizáló miniszteri rendelet „valósággal törvényhozói és hiteles törvénytárgyozói hatalmat téve le a kir. Kúria jogegységi tanácsának a kezébe, amitől pedig a magyar törvényhozás az 1912: LIV. tc. meghozataláig féltő gonddal óvakodott.”⁶⁸

Gaár Vilmos szerint „A döntvénynek valamennyi bíróságra kiterjedő kötelező ereje a jogegység érdekét szolgálja.”⁶⁹ Szerinte az egyetlen kérdés az, hogy „nem fog-e a bírói joggyakorlat egyszerű döntvényalkalmazás lenni, s nem fog-e megszűnni a bírósági joggyakorlatunknak jogfejlesztő képessége”.⁷⁰ A szerző végül arra a következtetésre jutott, hogy amennyiben a „törvény holt betűje”⁷¹ nem tudta megállítani a bírói jogfejlesztést, a döntvényjog sem fenyeget ezzel a veszéllyel. Szintén megerősítette az új rendelkezés helyességében, hogy a Kúria döntvényei korábban nem kötelezték az alsóbb bíróságokat, ám ők belső erejük révén mégis követték őket. A veszély azonban korábban mégis fennállt, hogy amennyiben valamely bíró a Kúria törvénykezését nem követte „azonos ügyekben ellenkező jogerős döntések keletkeztek.”⁷² Aggályosnak találta viszont, hogy a túlterhelt Kúria nem fogja

⁶⁷ Döntvényalkotás és jogegység 2. o.

⁶⁸ DOBI 1916. 158. o.

⁶⁹ GAÁR 1913. 336. o.

⁷⁰ Uo.

⁷¹ Uo. 337. o.

⁷² Uo.

tudni teljesíteni a reá ruházott feladatokat, így szükségesnek látta a legfelsőbb bírói fórum tehermentesítését.⁷³

Staud Lajos kúriai bíró, jogtudós is véleményezte az 1912. évi újításokat. Ő is egyetértett abban, hogy a Kúria tekintélye révén, „és talán azért is, mert érezve a lelki felelősségnek a súlyát, a bíró hajlandóvá lesz lelkiismeretét megosztani azzal a korábbi bíróval, aki hasonló ügyben már ítélt és mert a korábbi eldöntésekre támaszkodás a gondolkozás terhét is megosztja”,⁷⁴ már eddig is nagyban alkalmazták alsóbb bíróságok a kúriai döntvényeket. Véleménye szerint egyértelmű, hogy a döntvények jogforrásnak minősülnek a gyakorlatban, ami viszont feltétlenül szükségessé teszi, hogy „a jogforrás jellegével külsőleg is felruháztatnak s a bíróságokra kötelező erejük általánosságban is kimondatik.”⁷⁵ Az 1912. évi LIV. tc. indokolása kifejtette, a döntvények jogfejlődést korlátozó hatása kapcsán, hogy „Ezt az okot azonban a törvényalkotás ellen is fel lehetne hozni.”

Az 1912. évi szabályozás sokakban felvetette a bírói függetlenség megsértésének kérdését, amiről Staud Lajos a következőt gondolta: „Én ebben nem is látom a bírói függetlenség kérdését. Chaos, anarchia előidézése nélkül egy bírót sem lehet függetlenné tenni a jogforrástól; ha tehát a bíró jogalkotó faktor, akkor gondoskodni kell, hogy a jogalkotásnak ebben a körében is meglegyen az összhangot létesítő egység, márpedig ez nyilván csak úgy érhető el, ha a jogalkotásnak ezt a fajtát a magistratúra legfelsőbb fórumának egységes vezetésére bízuk.”⁷⁶ Az 1912. évi LIV. tc. miniszteri indokolása kifejtette a bírói függetlenség kapcsán, hogy „Ezt az okot az ellen is fel lehetne hozni, hogy a Kuria teljes-ülési határozata magát a Kuriát és egyes esetekben a kir. ítélőtáblát köti. [...] Utóvégre a járásbiróság és a törvényszék birájának függetlensége nem lehet nagyobb, mint a kir. ítélőtábla vagy a kir. Kuria birájának függetlensége.”

Az 1930. évi XXXIV. törvénycikk indokolása kifejti, hogy a döntvényalkotási jog módosítására abból a megfontolásból került sor, hogy a Kúria felülbírálása alá eső ügyek számának csökkentésével mind az állam, mind a jogkereső felek kiadásait csökkentsék. Így azonban a jogegység megteremtését a Kúria nem tudja közvetlenül az elé kerülő ügyekkel elérni, hanem szükséges az eddiginél szélesebb körű döntvényalkotási jog. Ez egyfajta

⁷³ Uo. 339 – 340. o.

⁷⁴ STAUD Lajos: A kir. Curia döntvényjogának tervbe vett szabályozásához. *Jogtudományi Közöny*, 1911. 32. sz. 273. o.

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Uo.

megoldást jelenthetett a korábban már említett, Gaár Vilmos által megfogalmazott aggályra, miszerint a Kúria túlterheltsége a rendelkezések gyakorlati megvalósítását veszélyeztetheti.

Látható tehát, hogy rendkívül megosztó kérdés volt a kúriai határozatok abszolút, normatív kötőerejének a megítélése. Egyes vélemények ugyanis a jogegység magas fokú védelmét látták benne, illetve hivatkoztak arra, hogy a határozatok követése szokásjogi alapon már a korábbiakban is megvalósult. Mások ezzel szemben féltették a bírói függetlenséget, és a hatalommegosztás szempontjából is aggályosnak tartották a Kúria kvázi törvényhozó-hatalommal való felruházását.

Úgy gondoljuk, hogy a magyar döntvényjog fejlődésének állomásai alkalmasak voltak arra, hogy bemutassuk a bírósági határozatok normatív kötőerejének megítélését. Volt ugyanis időszak, amíg a Kúria döntvényei csak a Kúriát kötötték, majd később bizonyos határozatok már az ítéltáblákat is, sőt az ítéltáblákra néhány saját határozatuk követése is kötelező volt. 1912-től pedig minden bírói fórum köteles volt követni a Kúria döntvényeit. Ezen állomások tehát a kötőerő számos lehetséges variációját felölelték, így a fejezetben az eltérő nézetek ütköztetésével célunk az volt, hogy átfogó képet adjunk a bírósági határozatok normatív kötőerejét övező szakmai viták főbb pontjairól.

4.2. *Stare decisis* a magyar jogban?

A korlátozott precedensrendszer lényege, hogy kötelező követni a közzétett kúriai határozatokat. A kúriai határozatok követése az alsóbb fokú bíróságok számára is kötelező. Ők indokolással eltérhetnek, azonban a Kúria tanácsai nem. Mivel az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése azt írja elő, hogy a Kúria biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét – tehát nem minden bíróság, hanem csak a Kúria –, így az ő ítéletei lesznek kötelezőek.

A módosító törvény indokolása szerint „az egységes és az Alaptörvénnyel összhangban álló joggyakorlatot elsősorban nem igazgatási eszközök, hanem a Kúria döntéseinek kötelező ereje biztosítja, mert így a jogorvoslat során gyorsan elérhető az eredmény”, a precedensbíráskodás pedig „stabilitást, kiszámíthatóságot és a jog egységét biztosítja, és ezáltal az önkényes [...] döntéshozatal lehetőségét csökkenti, mivel igazolási kötelezettséget ró a bíróságra”. A Velencei Bizottság szerint „a jogegységet a peres felek indítványára, rájuk kihatóan, jogorvoslati eszközökkel kell biztosítani, nem pedig informális, igazgatási jellegű módszerekkel, amelyekből a döntések következményét viselő peres felek ki vannak zárva”. Ez a jelenlegi

gondolkodás, illetve az igazságszolgáltatással, jogegység biztosításával szemben felállított európai követelmények nagyban meghatározzák, hogy a jogalkotó szerint miért kell a kúriai határozatok kötelező erejével biztosítani a jogegységet. Ahogy már utaltunk rá, Varga Zs. András szerint a bíróságok az ítélező tevékenységük érdekében függetlenek, ez a sajátos működési formájuk, így a Kúriára bízott alkotmányos feladat, a jogegység biztosítása is csak ennek útján biztosítható. Kiemelte, hogy a bíróság nem hozhat a felekre nézve kötelező döntést tudomásuk és akaratuk figyelembevétele nélkül, mert az vagy alkalmatlan, mert nem kötelező, vagy önkényes, ha mégis kötelező.⁷⁷

Tahin Szabolcs bíró is megjegyzi, hogy a felsőbbbíróságok egyedi döntéseihez kapcsolódó *stare decisis* elv jól biztosítja az élő jog kiszámíthatóságát, a jogbiztonságot, és mivel „az eddigi jogegységesítő eszközök több szövegben, szinten és csatornán, gyakran informális formában, egymással párhuzamosan működtek”, egyetért Varga Zs. Andrással abban, hogy „a Kúria ítéleteinek precedenshatása nem érvényesült ellenőrizhetően”.⁷⁸ Azt is megjegyzi azonban, hogy az, hogy korábban nem volt kötelező követni a kúriai határozatokat, nem jelenti azt, hogy az alsóbb bíróságok ne követték volna, mert ezek precedenshatását az informális attitűdök, törvényszerűségek kényszerítették ki.⁷⁹ A korlátozott precedensrendszer bevezetése előtt tehát hasonlóan gondolkodtak a kötelező erő hiánya és a határozatkövetés összefüggéséről, mint a döntvényjog törvényi szabályozását megelőzően.

Wellmann György nyugalmazott kúriai bíró, polgári kollégiumvezető szerint „a jogegységet éppen nem kötelező eszközökkel kell és lehet biztosítani, amely eszközök alapja a Kúria szakmai tekintélye.”⁸⁰ A tekintély alapján történő követés szintén megjelent a döntvényjog törvényi szabályozását megelőző időben, illetve a normatív kötőerő szükségességét cáfoló véleményekben. Emellett megjegyzi, hogy a jogszabályok mindig a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérés fordulatát használják, tehát a Kúria valamely jogkérdésben való jogértelmezése kötelező és az attól való eltérést kell indokolni, amire pedig lehet felülvizsgálatot, jogegységi panaszt alapítani. Felhívja azonban a figyelmet, hogy a polgári ügyek általában bonyolultak, és egy ügyben több jogkérdésben is állást kell foglalniuk a bíróságoknak. Nem tartja megfelelőnek, amennyiben ezt úgy kell értelmezni, hogyha a több tízezernyi kúriai polgári ítélet között van olyan mondat, amelytől a bíró előtt folyamatban lévő

⁷⁷ VARGA 2020. 83. o.

⁷⁸ TAHIN Szabolcs: Korlátozott precedensrendszer – alulnézetből. *Magyar Jog*, 2020. 5. sz. 267. o.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ WELLMANN György: Kritikai észrevételek a jogegység biztosításának új rendszerével kapcsolatban. *Magyar Jog*, 2020. 11. sz. 650. o.

ügyben született határozat jogkérdésben eltér, akkor már felülvizsgálatot vagy jogegységi panaszt lehet kezdeményezni.⁸¹

A kötelező erő megítélésével kapcsolatban az tapasztalható, hogy vannak, akik egyetértenek az új rendszerrel és megfelelőnek tartják a jogegység biztosítására. A rendszer mellett meghúzódnó érvek általában a kötelező erő miatt támogatják a kúriai határozatok jogértelmezésének követését, mert sokkal hatékonyabbnak és biztosabbnak látják az eredményt, vagyis az egységes jogalkalmazást, mint a nem kötelező eszközök esetén. Ebben nagy szerepet tulajdonítanak a jogorvoslatoknak, hiszen azzal eredményesen kikényszeríthető a kúriai határozatok követése.

Az előbbi érvek alapján tehát elméleti szinten valóban alkalmasnak mondható a kúriai határozatok normatív kötőereje a jogegység biztosítására. Sokan azonban nem tartják megfelelőnek néhány gyakorlati szempont miatt. Ezek közül az egyik a kúriai határozatok hozzáférhetősége, ami megakadályozhatja, hogy a gyakorlatban gördülékenyen működjön a jogegység biztosítása. Erről a problémáról egy külön fejezet szól dolgozatunkban.

A másik lehetséges hátrány, hogy tartalmilag nem olyan rugalmas eszközök a kötelező kúriai határozatok, mert a tárgyalandó kérdések körét behatárolja az indítvány vagy az ügghöz kapcsolódó tényállási elem, és mivel kötelezőek, lemerevíthetik a bírói gyakorlatot, sérthetik a bírói függetlenséget.⁸² Megjegyzendő, hogy más vélemények szerint az eltérési lehetőség miatt nem sérti a bírói függetlenséget ez a kötelező erő.⁸³

Kritikaként jelenik meg az is, hogy a Kúria a határozatainak normatív kötőerejével nem minden ügýtípusban fogja elérni a jogegységesítő hatást, mivel vannak olyan ügyek, amelyek a jogorvoslati rendszer sajátosságai miatt nem juthatnak el a Kúriára. Ez a probléma – mint láttuk – a döntvényjog idején is fennállt, ahol 1890-ben ezért vezették be az ítélőtáblák határozatainak kötelező követését is, ha végső fokon járnak el, bár hatékonyságát megkérdőjelezi, hogy alig több mint két évtized múlva megszüntették. Akkor azonban 11 ítélőtábla volt, mely veszélyeztethette a jogegységet. Ma csak öt van, így megfontolandó lehetne egy hasonló rendelkezés bevezetése. Jelenleg ugyanis a felülvizsgálatból kizárt határozatok (például Pp. 407 – 408. §, végrehajtási nemperes eljárások) esetén nem lesz olyan eszköz, amely a jogegységet biztosítani tudná.

⁸¹ Uo. 652. o.

⁸² A leírásban szereplő jellemzők ellentétét Wellmann György (WELLMANN 2020. 650 – 651.o.) a kollégiumi vélemények erősségeként szerepeltette, ebből következtettünk a kúriai határozatok megítélésére.

⁸³ VERESS 2021. 270 – 271. o.

Az alábbiakban egy táblázatban összegezzük a bírósági határozatok normatív kötőerejének változásait a tanulmányban vizsgált törvények alapján.

	1881	1890		1912	1930	2019
„Ki”?	Kúria	Kúria	Ítéltáblák	Kúria	Kúria	Kúria
„Kit”?	Csak Kúria	Kúria (+ítélőtáblák)	Ítéltáblák	Minden bíróság	Minden bíróság	Minden bíróság
„Mivel”?	Teljes ülési határozat	Teljes ülési határozat		Teljes ülési és jogegységi határozat	Teljes ülési és jogegységi határozat	Minden közzétett határozat (eltérési lehetőség)

5. A bírósági határozatok hozzáférhetősége régen és most

5.1. Magángyűjtőktől a hivatalos gyűjteményekig

A normatív kötőerejű bírósági határozatok alkotásánál mindenképpen fontos szempont azok megismerhetősége, mind a jogkereső felek, mind a bíróságok szempontjából. Könnyen belátható, hogy a decentralizált igazságszolgáltatás különböző fórumai ítéleteinek összegyűjtése és rendezett formában való közzététele nem egyszerű, ám annál fontosabb feladat a 19. század végi – 20. század eleji döntvényjog idején is. Ahogy Szászy-Schwarz Gusztáv írta „Tartozunk vele az esetjog, főleg hazai rendezetlen jogállapotunk melletti elsőrangú fontosságának, tartozunk vele főbíróságunk tekintélyének, tartozunk vele tudományunk hírnevének és tudományos vállalatunk hitelének, hogy biroi esetjogunk megfelelőbb alakban lásson napvilágot.”⁸⁴

A 15 – 16. század fordulóján már születtek kísérletek a bírói ítéletek összegyűjtésére, így az Ilosvay-féle gyűjteményben közölt *Decisiones Tabulae, tempore Wladislai Regis in Curia Regiae Majestatis, judicialiter per sententiam factae* című kézirat.⁸⁵ Mária Terézia 1768-ban elrendelte a kúriai ítéletek összegyűjtését, mely tartalmazott néhány alsóbb fokú bíróságon megszületett ítéletet is.⁸⁶ Az 1769-ben megjelent *Planum Tabulare* „két közönséges Részekre oszlik. Az Első Rész azokat foglalja magában, a’ mellyek magára a’ Pörlekedésbeli folyamatnak Módjára és formájára tartoznak ... A’ Másik Rész azon sokféle Kereseteknek alnemeiket a’ mellyeket az Országnak törvényei tulajdonítanak, foglalja magában, ...”⁸⁷ 1769 és 1823 között Molnár István kísérte meg a *Planum Tabulare* által megkezdett döntvénygyűjtési munka folytatását,⁸⁸ majd pedig az 1861-ben visszaállított Kúria maga vállalkozott ítéletei közlésére,⁸⁹ ám érdeklődés hiányában egy év elteltével felhagyott ezen tevékenységével.

⁸⁴ SZÁSZY-SCHWARZ 1901. 18. o.

⁸⁵ BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: Felsőbíróságaink döntvényalkotási joga. *Jogtörténeti Szemle*, 2019. 3-4. sz. 60. o.

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ CZÖVEK István (kiad.): *Planum Tabulare vagy a’ királyi Curiának végzései mellyeket ama’ boldog emlékezetű Maria Therésia császárné és Magyar országnak királynéja által e’ végre kinevezett n. m. kiküldöttség öszve és rendbeszedett 1769. esztendőben*. Buda, 1825. 16. o.

⁸⁸ BÓDINÉ BELIZNAI 2019. 60. o.

⁸⁹ Uo.

Vizsgált korszakunk tekintetében elmondható, hogy 1869-től kezdődően a *Jogtudományi Közlöny* publikálta *Curiai Határozatok* című mellékletében a Kúria elvi jelentőségű határozatait,⁹⁰ aminek célja az volt, hogy „a tervezett gyűjtemény által az egységes jogfejlődés tekintetében úgy az alsóbb bíróságoknak mint a fő és legfőbb törvényszéknek is becses anyagot szolgáltatassunk.”⁹¹

Kérdéses azonban, hogy egy szaklap mellékleteként való megjelenés mennyire teszi lehetővé az ítéletek teljeskörű megismerhetőségét, illetve, hogy mennyire tudnak rendezett formában megjeleníteni az iránymutatásként szolgáló ítéletek. Ezt sérelmezte Szászy-Schwarz Gusztáv is: „A szaklapok mellékletei nyers lenyomatban hozzák a Curiánál elintézett perek ítéleteit és fölibéjük bigyesztenek egy pár szóból álló «fejet», mely jól-roszul markírozza az anyagot, amelyről szólanak : ebben áll nagyjában döntvényjogunk irodalmi feldolgozása.”⁹² A jogtudós hiányolta, hogy a magánjog terén nincs egy olyan magánjogi joganyag sem, ami polgári törvénykönyv hiányában feldolgozná a bírói joggyakorlatot – így a döntvényekből megismerhető jogot – mint a büntetőjog terén a Fayer László által készített *Magyar bünvádi eljárás mai érvényében* című könyv.⁹³

A *Magyar Igazságügy* című folyóirat lapjain szintén sérelmezték a döntvénygyűjtemények minőségét, ám elismerték, hogy az elsődleges probléma inkább a döntvények állapota, amik sok esetben nem is alkalmasak a döntvénygyűjteményekbe való felvételre.⁹⁴ Elvégre a „hiányos döntvénygyűjtemény is bir értékkel, ha legalább az, a mi közöltetik, a jogosult igényeket kielégíteni képes”⁹⁵. A döntvénygyűjtemények kapcsán viszont az egyik elsődleges probléma, hogy az azt összeállítók vállalkozó szellemű magánszemélyek voltak, akiken talán nem is volt számonkérhető a döntvénygyűjtemények hiányossága és rendezetlensége, elvégre a gyűjtők „a főbíróságok összes ítéleti anyagához nem férhetnek”.⁹⁶ Így a szerző véleménye szerint – különösen a perek írásbelisége mellett – az egyetlen megoldás a hivatalos vagy félhivatalos gyűjtések elrendelése lett volna.⁹⁷ Gottl Ágost szerint a döntvénygyűjtemények problémája arra volt visszavezethető, hogy nem volt szabályozva a gyűjtés módja, így lényegében bárki

⁹⁰ Uo.

⁹¹ DÁRDAY Sándor közlése. *Jogtudományi Közlöny*, 1869. 32. sz. 213. o.

⁹² SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV: Jog és döntvényjog I. *Jogtudományi Közlöny*, 1890. 22. sz. (a továbbiakban: SZÁSZY-SCHWARZ 1890a) 170. o.

⁹³ Uo. 171. o.

⁹⁴ Döntvények és döntvénygyűjtemények. *Magyar Igazságügy*, 1879. 2. sz. (a továbbiakban: Döntvények és döntvénygyűjtemények) 129. o.

⁹⁵ Uo. 131. o.

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ Uo.

közzétehetett bármilyen határozatot. „Kiadják az ellentétes határozatokat, kiadnak oly határozatokat is, amelyek teljesen eltérnek az állandó gyakorlattól, amelyekre nézve tán a tanács maga sem kívánta volna a közzétételt”.⁹⁸

Egy másik különleges kérdés, a már korábban is említett, Szászy-Schwarz Gusztáv által sérelmezett döntvényfejek problémája is felmerült a döntvénygyűjtemények körében. A döntvénygyűjtemények ugyanis egy egységes formátumot követtek: „az indokolásnak rövid összefoglalását vagy néhány mondatát felirat (caput) gyanánt a határozatok elé illesztik és utána a bírói határozatokat leközlük.”⁹⁹ Ezen *rubrumok* „gyakran egészen mást tartalmaznak, mint a mit magukból az illető jogesetekből kivonni lehet”.¹⁰⁰ A döntvényfejek egyrészt arra ösztönözhatték az olvasót, hogy elégedjen meg ezen rövid elvi összefoglalások megismerésével, amik azonban gyakran távol álltak a valóságtól, egy túlzottan általánosított képet nyújtottak. Előfordult, hogy többet mondtak, mint maga az ítélet, de olykor épp ellenkezőleg, elhallgattak bizonyos információkat. Az is elképzelhető volt, hogy a döntvényfejek helytelen gyakorlatot honosítottak meg, hiszen „néhány esetben pedig a rossz fej ép az ellenkezőjét mondja, mint a határozat”.¹⁰¹ Szladits Károly is megerősítette a döntvényfejek kritikáját. Szerinte ugyanis „az elvi határozatok külsőleg nem különböznek más ítéletektől vagy végzésektől: az elvi döntést tartalmukból kell levonni, az élükre helyezett elvi tétel (döntvényfej) ebben az alakjában nem irányadó.”¹⁰² Összességében látható, hogy „A döntvényfejek alkalmazása tehát azzal a veszéllyel jár, hogy a gyakorlatnak elferdített — mert túlságosan koncentrált — képét nyújtja.”¹⁰³

Az 1912. évi LIV. tc. elsőként tett kísérletet a döntvények hivatalos gyűjtésének törvényi szabályozására. A törvény 78. §-a kimondta, hogy „A kir. Kúria teljes ülési határozataiból, jogegységi határozataiból és egyéb elvi határozataiból hivatalos gyűjteményt kell készíteni”. A 77. §-a pedig a határozatok közzétételének rendeleti szabályozására az igazságügy-minisztert hatalmazta fel. A törvényjavaslat véleményezéséről írt Staud Lajos a *Jogtudományi Közönyben*, aki szakmailag aggályosnak tartotta, hogy bizonyos ügyekben hozandó határozatok kérdésében – így váltó-, kereskedelmi, illetve csődügyekben – nem az illető

⁹⁸ GOTTL 1907. 52. o.

⁹⁹ Néhány szó az u. n. döntvényfejekről. *Jogállam*, 1902. 10. sz. (a továbbiakban: Néhány szó az u. n. döntvényfejekről) 823. o.

¹⁰⁰ *Döntvények és döntvénygyűjtemények* 132. o.

¹⁰¹ Néhány szó az u. n. döntvényfejekről 824. o.

¹⁰² SZLADITS 1941. 130. o.

¹⁰³ Néhány szó az u. n. döntvényfejekről 823. o.

szaktanács, hanem más tanácselnökök döntenének.¹⁰⁴ Szintén megkérdőjelezhetőnek találta az igazságügy-miniszter helyzetét a szabályozásban. Véleménye szerint a miniszter bevonása a miniszterre csupán „expeditiv természetű terhet ró, ami annál kevésbé indokolt, mert amint az helyes is, a gyűjtemény tartalma tekintetében a miniszternek úgy sincsen ingerenciája”.¹⁰⁵

Az tehát látható, hogy a 19. század végére, 20. század elejére kialakult döntvénygyűjteményi gyakorlattal elégedetlenek voltak a kortársak, ám a jogtudomány a változtatási kísérletekkel sem volt minden kétséget kizáróan elégedett. Mi lehetett volna a megoldás? Születtek ezt illetően a magyar jogtudomány nagyjai részéről is javaslatok. A Kúria elnöke, Oberschall Adolf minden kúriai tanácsot kötelezett, hogy az elvi jelentőségű határozatokat összegyűjtsék, és azokhoz mellékeljék a bírói határozatok másolatát is. Ezek a tanácsok által összegyűjtött könyvek pedig közzétételre is kerültek.¹⁰⁶ Gottl Ágost ezen reformot illetően kifejtette helyeslő véleményét, ám hangsúlyozta, hogy a döntvények gyűjtését nem volna célszerű vállalati célokra felhasználnia az igazságszolgáltatás szereplőinek, illetve a szaklapok körében sem kellene szabadalom tárgyává tenni, hanem szorgalmazni kellene annak minél szélesebb körű megismerhetőségét.¹⁰⁷

Szászy-Schwarz Gusztáv példaként említett néhány külföldi döntvénygyűjteményt, így Seuffert *Archivumát*.¹⁰⁸ Szászy-Schwarz alaposan kidolgozott javaslata Magyarországon egy a Kúriával szorosan együttműködő, kormány által is támogatott vállalatot hozna létre, mely nem csupán nyersen közölné a határozatokat, hanem át is dolgozná azokat, és gondosan meg is keresné a kimondott elvet. Nemcsak a kúriai ítéletek, de kellő rövidezséggel az alsóbb bíróságok kúriai döntések megértését segítő határozatai is közlendőek lehetnének ily módon. Terve szerint 2-3 fő dolgozna szerkesztőként, akik között elméleti jogtudósok és gyakorlati emberek (ügyvédek, bírók) szerepelnének. A finanszírozást is gondosan megtervezte. Három fő forrás lett volna, az előfizetések, a kormány segélyezése, illetve a szaklapok részvétele. A szaklapok ugyanis eddig is tartalmaztak nem hivatalos döntvénygyűjteményeket, amelyek helyét innentől átvehetnék az említett vállalat által elkészített *Magánjogi döntvények gyűjteménye*. Ezért a szaklapok is javadalmazásban részesítenék a vállalatot.¹⁰⁹ A *Jogállam* című folyóirat a német

¹⁰⁴ Uo.

¹⁰⁵ Uo. 274 – 275. o.

¹⁰⁶ GOTTL 1907. 52. o.

¹⁰⁷ Uo.

¹⁰⁸ A német tartományi legfelsőbb bíróságok döntvényeinek nagy jelentőségű gyűjteménye 1847-től.

<https://www.cambridge.org/core/books/common-law-civil-law-and-colonial-law/case-law-in-germany-the-significance-of-seufferts-archiv/7B280C9A891B84B7EB085EAD8E2000F3>

<https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10397415?page=,1>

¹⁰⁹ SZÁSZY-SCHWARZ 1901. 19 – 20. o.

Reichsgericht gyűjteményének módszertanát említette követendő példának, illetve a *Jogállam Döntvénytára* jövőbeli gyakorlatának meghonosítását szorgalmazták. Eszerint az lenne a megfelelő gyakorlat, ha „a döntvényfejet a döntvény tárgyára utaló felirattal helyettesítjük és a határozatok közzétele előtt a tényállást is főbb vonásaiban összefoglaljuk.”¹¹⁰

A rendszerezett, hiányosságoktól és ellentmondásoktól mentes, mindenki által megismerhető döntvénygyűjtemények tehát még nem álltak a 19 – 20. század emberének rendelkezésére a magángyűjtemények korában. A hiányt észlelte a jogalkotó is, aki ugyan kezdeményezte a hivatalos/félhivatalos döntvénygyűjtemények létrehozását, ám nem mindenki volt maradéktalanul elégedett a kidolgozott javaslattal. A közzétett döntvények további problémáját jelentette a döntvényfejek gyakori helytelensége és pontatlansága is.

5.2. A gyűjtés modern problémái

A kötelező kúriai határozatok közzététele a korlátozott precedensrendszer időszakában sem vált ki meglepetést. Több kritika is érte a szakirodalomban. Ugyan a kúriai határozatok nem szabályozó, hanem értelmező precedensek,¹¹¹ és emiatt kevésbé tűnhet jelentősnek szelektálásuk mikéntjének kérdése, mint az angolszász precedensjogban vagy a döntvényjogban – ahol ezek a bírói határozatok jogforrások, vagy legalábbis azt pótolják – azonban a korlátozott precedensrendszer infrastruktúráját mégiscsak a közzététel alakítja, és ezáltal a rendszer működésére is nagy befolyással bír. Ez különösen igaz egy olyan környezetre, ahol közel minden kúriai határozatot kötelező követni, és ahol ez a kötelező erő az egyik legmeghatározóbb jogegységesítési eszköz.

A jogalkotó akkor, amikor kötelezővé tette a Kúria BHGY-ban közzétett határozatainak követését, nem gondoskodott arról, hogy a közzététel módján változtasson, ezáltal pedig hozzáalakítsa a meglévő infrastrukturális feltételeket a reformhoz. Osztovits András egyetemi tanár, kúriai bíró kutatása szerint ez a gyűjtemény 2020-ban 38 800 kúriai határozatot tartalmazott mindenféle csoportosítás, feldolgozás nélkül, ami azzal jár, hogy a bíróknak és ügyvédeknek egyesével meg kell nyitniuk és végig kell olvasniuk a talált határozatokat.¹¹² Ez jelentősen megnehezíti a jogtalálást és a rendszer gyakorlati működését. Fennáll annak a

¹¹⁰ *Néhány szó az u. n. döntvényfejekről* 1902. 824. o.

¹¹¹ TAHIN 2020. 271. o.

¹¹² OSZTOVITS András: Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? *Magyar Jog*, 2020. 2. sz. 77. o.

kockázata, hogy a rendszerezettség hiánya és a határozatok sokasága miatt a felek és a bíróság sem találhatnak meg egy olyan határozatot, ami releváns és előnyös lenne valamelyik fél számára.

Tahin Szabolcs felhívja a figyelmet arra, hogy a szabadszavas és a „§”-alapú keresés után is határozatok tömege jelenik meg találatként a BHGY keresőfelületében, amelyek még csak kronológiai sorrendbe sincsenek rendezve, és nem tartalmazzák az ügy jogkérdésének összefoglalását.¹¹³ Probléma az is, hogy nem minden 2012. január 1. után hozott és BHGY-ban közzétett ítélethez fűződik kötelező erő, mert ha egy közzétett határozat tartalma eltér egy később közzétett jogegységi határozat vagy jogegységi hatályú határozat jogértelmezésétől, akkor a korábbi eltérő tartalmú már nem lesz kötelező, nem hivatkozható ilyenként.¹¹⁴ A közzétett határozatok az anyagi jogi szabályok módosulása miatt is meghaladottá válhatnak,¹¹⁵ így viszont nagyon nehéz lesz megtalálni mindenféle jelölés és kronológiai sorrend nélkül, hogy melyik határozatok kötelezőek még.

Wellmann György is aggályosnak tarja ezeket a gyakorlati működést érintő kérdéseket, és hivatkozik a bírók ügyterhére is, akiknek ilyen mennyiségű kötelező határozat között kellene kutatniuk.¹¹⁶

Ahogy Osztovits András és Wellmann György rámutatnak, nemcsak a releváns határozatok megtalálása, hanem a határozaton belüli keresés is problémát okozhat. A precedensrendszerekben ugyanis a döntéseknek csak a *ratio decidendi* része kötelező, ami „az adott ügy releváns tényállása és az arra reflektáló jogi döntés együtt, vagyis egy olyan jogelv, amelyet a bíróság egy adott tényállás mellett mondott ki”.¹¹⁷ A döntés *ratio decidendi* részét a bírónak kell elkülöníteni az *obiter dictum*tól, hiszen az nincs kiemelve az ítéletben, nem is egyezik meg a döntés szerkesztett változatának, például a BH-nak a fejrészeivel, és a bírónak kell eldöntenie azt is, hogy az előtte folyamatban lévő ügyben alkalmazza-e.¹¹⁸ Ez az angolszász módszertan a szerzők szerint idegen a magyar jogászoktól.¹¹⁹

Látható tehát, hogy a határozatok követésével kapcsolatban mennyi probléma merül fel a gyakorlatban. A szakirodalomban emiatt a döntvényjog idején látottakhoz hasonlóan több

¹¹³ TAHIN 2020. 270. o.

¹¹⁴ Dzsula Marianna hivatkozik a BH 2021.339.-re is, amely ezt megerősítette (DZSULA 2022. 304. o.)

¹¹⁵ TAHIN 2020. 270. o.

¹¹⁶ WELLMANN 2020. 653. o.

¹¹⁷ Uo. 652. o.

¹¹⁸ Uo. 652 – 653. o.

¹¹⁹ OSZTOVITS 2020. 76. o. WELLMANN 2020. 653 o.

javaslat is született a megoldási lehetőségekre vonatkozóan, és ahogy akkor, most is hivatkoznak külföldi megoldásokra.

Osztovits András megemlíti, hogy az angolszász precedensjogban feldolgozzák, megszerkesztik a felsőbb bíróságok döntéseit, adatbázisokba, kötetekbe rendezik őket, mert felismerték a korlátlan hivatkozási lehetőségek tarthatatlanságát. A *Law Reports* minden 5000 ügyből kb. 150-et közöl évente, 1865-ben pedig Lord Lindley felállította a jogesetek válogatásának kritériumrendszerét. Az angol bírók számára azonban még így is problémát jelent, hogy az interneten irreleváns ítéletek jelennek meg, amiket a beadványokban is hivatkoznak. 1998-ban ezért a Lord Chief Justice kiadott egy *Practice Directiont*, ami megpróbálja korlátozni az eljárásokban hivatkozott ítéleteket. Ezt többször is aktualizálták azóta. Osztovits András ezekkel a példákkal arra is rá akart mutatni, hogy még az anyaországokban is problémát okoznak ezek a gyakorlati kérdések, így a jogalkotónak nálunk is foglalkoznia kellett volna ezzel a szemponttal.¹²⁰

Tahin Szabolcs olyan felhasználóbarát amerikai adatbázisokra hivatkozik (Lexis, Nexis, Westlaw, Citor), amelyek különböző rendezőelvek szerint közlik a precedenseket. Ilyen például, hogy megjelenítik, hogy később felülbírálták-e vagy megerősítették-e a döntést, vagy megjelenítenek olyan további döntéseket, ahol precedensként hivatkoztak az adott döntésre. A jogászok már a jogászképzés során tanulják a jogi forráskutatást a 20. század elejétől a *legal research* tantárgy keretében.¹²¹ Zódi Zsolt tanulmánya alapján¹²² megemlíti azt is, hogy a New York-i bíróságnál szabályzat rendelkezik a precedensek közzétételének elveiről, melyek között szerepel a „precedensérték”, „újdonság érték”, „közérdeklődésre számot tartó ítéletek”, „gyakorlati fontosság”, „sokszínűség”, „szabatosság”.

Tahin Szabolcs a magyar sajátosságok között is átgondolta, hogy hogyan nézne ki egy esetleges szelekció. Arra jutott, hogy „bármely szelekció eleve formálja (preformálja) az élő jogot, tudniillik egyes határozatok közzétételével, mások elhagyásával előre „megmondja”, hogy mi az élő jog”.¹²³ Ilyen preformáló eszköznek vagy szelekciónak minősülhetnek az EBH-k és EBD-k, amelyeket a 2019-es reform megszüntetett, valamint egyes kiadványok, például a *Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok* (ítélőtáblák vonatkozásában az *Ítéltáblai Határozatok*). A módosító törvény indokolása és Varga Zs. András már hivatkozott tanulmánya

¹²⁰ OSZTOVITS 2020. 77. o.

¹²¹ TAHIN 2020. 270. o.

¹²² ZÓDI Zsolt: A jogesetek publikálásának gyakorlata a common law országokban. *Bírósági Határozatok*, 2013. 5. sz. <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/8162559>

¹²³ TAHIN 2020. 271. o.

szerinti érvelése alapján azonban ezek a felek közreműködése nélküli megoldások lennének, valamint szerkesztőbizottsági döntésen alapulnának, nem pedig a Kúria ítélkező tevékenységén, így nem lehetne joggyakorlat-irányító szerepük.¹²⁴ Tahin szerint a kúriai határozatok mindenféle szelekciót nélkülöző közzététele ellentétes a magyar jogrenddel, és ahogy Osztovits András hivatkozott rá, az angolszász jogban is szükséges a válogatás.¹²⁵

Látható tehát, hogy a két korszakban e kérdést illetően rendkívül sok párhuzam vonható. Mindkét korszakban problémát okoz(ott) az eligazodás a határozatok között, és mindkét korszakban megpróbáltak erre megoldást találni, javaslatot kidolgozni, külföldi mintát keresni. Kezdetben magángyűjtők, jogi folyóiratok és maga a Kúria próbálta összegyűjteni és kiadni a döntvénygyűjteményeket. Kúriai bírókból álló szerkesztőbizottság ma is kiad válogatott határozatokat a *Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok* című folyóiratban. Ezzel kapcsolatban mindkét korszakban probléma, hogy nagy számuk miatt nehéz a megfelelő szempontok szerint kiválasztani a közzéteendő ítéleteket. A döntvényjog esetén az volt sajátos probléma, hogy a magángyűjtők nem is fértek hozzá minden ítélethez, nálunk pedig ugyan minden határozat elérhető a BHGY-ban, de ahhoz, hogy valóban el lehessen igazodni a sok határozat között, szelekcióra lenne szükség. A szelekció azonban a korlátozott precedensrendszer fő szempontjaival ellentétesnek tűnik, ugyanis a felek közreműködése nélküli jogegységesítés valósulna így meg, nem a Kúria ítélkező tevékenységén keresztül, hanem szerkesztőbizottsági döntéseken alapulva. A kihívások abban tehát eltérnek, hogy nálunk elvi koncepciók miatt valószínűleg nem lehetne ilyen szelekciót végrehajtani, korábban viszont infrastrukturális akadályok miatt nem tudtak hozzájutni minden releváns ítélethez a magángyűjtők. Mindkét korszakban felismerték azt, hogyha nem szabályozzák a szelekció/gyűjtés módját, az problémákhoz vezet, hiszen ahogy írtuk, Gottl Ágost szerint így bárki közzétehet bármilyen határozatot, még olyat is, ami ellentétes az állandó gyakorlattal, Tahin Szabolcs szerint pedig az előre lefektetett szabályok garanciát jelentenek arra, hogy a szelekció által a precedensek ne kapjanak előzetesen torzított formát.¹²⁶ Egy további párhuzam, hogy kritika éri/érte a döntvényfejeket és a BH-k fejrészeit is, mivel előbbiek nem feltétlenül a lényegét foglalták össze, utóbbiak pedig nem egyeznek meg a döntés *ratio decidendi* részével.

¹²⁴ VARGA 2020. 86. o.

¹²⁵ TAHIN 2020. 271. o.

¹²⁶ Uo.

6. Jogorvoslat a kötelező bírósági határozatoktól való eltérésre régen és most

6.1. A döntvényjogi szabályozás hiányossága: a jogegység érdekében használható jogorvoslat kérdése

Ahogy arról már tanulmányunk 3. fejezetében is írtunk, bizonyos bírósági határozatok normatív kötőerejére elsősorban a jogegység biztosítása érdekében volt szükség. Azonban már a 20. században is felmerült, hogy a Kúria döntvényalkotási jogának biztosítása elegendő garancia lehet-e a jogegység megteremtésére.

Tenner Izidor jogtudós azt az álláspontot képviselte, hogy nem. Véleménye szerint ugyan a joggyakorlat irányítójává válhatnak a kötelező erejű jogszabály-magyarázatok, azonban ezek csupán preventív biztosítékként értelmezhetőek, amik nem tudják orvosolni az egyes jogsértő határozatok által okozott problémákat. Ezek a határozatok nem csupán a felek szempontjából lehetnek aggályosak, de „minden bírói határozat a szolidáris egész jogszolgáltatásra kihat, minden jogsértő határozat a törvény, a bíróság tekintélyét, a forgalom biztosságát ássa alá.”¹²⁷

Emiatt tartotta Tenner Izidor nélkülözhetetlennek a polgári jogegységi perorvoslatot. Érdekes, hogy a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk biztosított perorvoslati lehetőségeket a jogegység biztosítása érdekében, azonban a több mint 15 évvel később megjelenő 1912. évi LIV. törvénycikk nem említett igénybe vehető jogorvoslatot a normatív kötőerővel rendelkező bírósági határozatoktól való eltérés esetére. Ugyan említést tett a jogegységi tanács felállításáról és feladatairól szóló 70. §-ban arról, hogy ez a jogegységi tanács jár el büntetőügyekben a jogegység érdekében használt perorvoslatok esetében is – ezzel tehát megerősítette, hogy büntetőügyekben fennáll ezen perorvoslati lehetőség –, de azt nem terjesztette ki polgári ügyekre, illetve hasonló rendszert sem vezetett be a polgári ügyek tekintetében.

Tenner Izidor indokolatlannak tartotta ezt a különbségtételt polgári- és büntetőügyek között. Álláspontja szerint az tény, hogy a feleknek polgári eljárásokban „ugyan nagyrészt rendelkezési joguk van az eljárás tárgya felett, arra azonban nem lehet befolyásuk, hogy a bíróság

¹²⁷ TENNER Izidor: Jogegységi perorvoslat polgári ügyekben. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 24. sz. 191. o.

jogkérdésben mikép határozzon.”¹²⁸ Tovább akadályozta a jogegység megvalósítását, hogy a polgári igazságszolgáltatás különösen decentralizált volt, valamint Tenner Izidor a kétfokú perorvoslati rendszert sem tartotta alkalmasnak a jogegység megvalósítására. Szintén aggályosnak találta, hogy a felsőbíróságokon tanácsban határoznak, hiszen „több szem többet, de másképp is lát. A többszöri és többek általi elbírálás az ismertetett decentralizáció mellett a jogszolgáltatás egységét nem mozdíthatja elő.”¹²⁹

Tenner Izidor az idézett írásában szabályozási javaslatot is készített a polgári ügyek esetén rendelkezésre álló jogegység érdekében használandó perorvoslatokról. A büntető igazságszolgáltatáshoz hasonlóan a polgári ügyek tekintetében is az *officialitas* elvének érvényesülését szorgalmazta. Elképzelhetőnek tartotta, hogy a perorvoslatok valamely fél kérelmére induljanak meg, de a lefolytatására csak és kizárólag egy magas tekintélyű, állami szervet, hatóságot tartott alkalmasnak. Ezzel elkerülhetővé vált volna a pervesztes fél általi újabb fellebbviteli fórumok indokolatlan igénybevétele. A bünvádi perrendtartáshoz képest azonban változtatásokat is javasolt. Például a Bp.-től eltérően polgári ügyekben nemcsak törvénysértés, de a joggyakorlat megsértése esetén is lehetővé tette volna ezen perorvoslati rendszer igénybevételét, tekintettel a szokásjog különös szerepére a polgári igazságszolgáltatásban.¹³⁰

Így tehát egyértelműen látható, hogy a *Jogtudományi Közlöny* hivatkozott cikkének szerzője hiányolta a jogegység biztosítását szolgáló perorvoslatot a polgári eljárásjogból. Nem is csak a jogegység biztosítása céljából tartotta ezt fontosnak, de úgy vélte, hogy „a bírói felelősségérzetet emelő hatásával alkalmas lenne arra is, hogy idővel elősegítse az egyfokú fellebbvitelnek meghonosítását”.¹³¹

6.2. Rendkívüli jogorvoslatok a jogegység szolgálatában

A korlátozott precedensrendszerben a kúriai határozatoktól jogkérdésben való eltérés esetén viszont nagyon fontos szerepe van a jogorvoslatoknak. Ahogy már hivatkoztunk rá, a módosító törvény indokolása szerint azért kell a jogegységet a kúriai határozatok kötelező követésével biztosítani, „mert így a jogorvoslat során gyorsan elérhető az eredmény.” A kúriai határozatok

¹²⁸ Uo.

¹²⁹ Uo.

¹³⁰ Uo.

¹³¹ Uo.

kötelező erejét tehát éppen azért tartják megfelelő eszköznek, mert a jogorvoslat lehetőséget biztosít az eltérések orvoslására. Emellett a Velencei Bizottság már ugyancsak idézett álláspontja szerint is „a jogegységet a peres felek indítványára, rájuk kihatóan, jogorvoslati eszközökkel kell biztosítani”.

A kötelező kúriai határozattól való eltérésre a rendes jogorvoslati lehetőségek mellett két rendkívüli jogorvoslat is igénybe vehető. Az egyik jogegység biztosítására igénybe vehető rendkívüli jogorvoslat a felülvizsgálat. A módosító törvény bővítette a Pp. 406. §-ában a felülvizsgálati okokat, és az ügy érdemére kiható jogszabálysértés mellett kiterjesztette arra az esetre is, amikor a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben eltérnek. Ennek az esetkörnek és a jogegység biztosításának fontosságát jelzi, hogy a Pp. 408. §-a tartalmazza a felülvizsgálatból kizártság egyes eseteit, a 409. § viszont lehetővé teszi, hogyha más okból nincs kizárva a felülvizsgálat, csak a 408. § miatt, akkor például a joggyakorlat egységének vagy továbbfejlesztésének biztosítása érdekében engedélyezhesse, a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérés esetén pedig engedélyezze a Kúria a felülvizsgálatot.

A módosítás bevezetett egy új rendkívüli jogorvoslatot is, a jogegységi panaszt. Ahogy a 2. fejezetben ismertettük, jogegységi panasznak a Kúria jogerős határozata ellen van helye, ha ez a jogerős határozat eltér a Kúria ítélező tanácsának korábbi közzétett határozatától.

A jogegységi panasz neve és lehetséges eredménye szerint jogorvoslati eszköznek bizonyul, de amint Patyi András egyetemi tanár, alkotmánybíró kifejti, a jogintézmény Janus-arcú. Lehet az az eredménye, hogy a jogegységi panasz tanács hatályon kívül helyezi a Kúria támadott határozatát, mert jogkérdésben indokolatlanul eltér a Kúria korábban közzétett határozatától, de az is lehet, hogy nem helyezi hatályon kívül, mert úgy találja, hogy indokolt az eltérés, ezért csak megerősíti az új, kötelező jogértelmezést, és nem változtatja meg a határozatot. Ez utóbbi esetben a jogegységi panasz eredményes, mert a Kúria megállapítja a jogkérdésben való eltérést, de egyéni szempontból sikertelen, mert indokoltnak is tartja azt.¹³² Kiemeli azt is, hogy a jogegység biztosítása az eljárás elsődleges célja, nem az egyéni jogsérelem orvoslása, amire ettől függetlenül sor kerülhet, a panasz pedig nem akkor lesz sikeres, ha igazolható a jogkérdésben eltérés a két határozat között, hanem akkor, ha az új határozat a helyes jogértelmezéstől tér el.¹³³ Ficsor Krisztina adjunktus és Patyi András a jogegységi panasz

¹³² PATYI András: A jogegységi panasz bevezetésének és továbbfejlesztésének néhány kérdése. In PONGRÁCZ Alex (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 65 éves Cs. Kiss Lajos tiszteletére. Ut vocatio scientia*. Budapest, 2021. Ludovika Egyetemi Kiadó, 304. o.

¹³³ Uo.

eljárással kapcsolatban hivatkoznak az eddig kialakult gyakorlatra, miszerint az nem az alapeljárás, a per folytatása, hanem önálló, *sui generis* eljárás, ahol a Kúriának a bíróságokra kötelező jogértelmezésről is döntenie kell.¹³⁴ Dzsula Marianna szintén hivatkozik a gyakorlatra. Azt emeli ki belőle, hogy a jogegységi panaszeljárás a közzétett határozattól való eltérés feloldását jelenti, a jogegység biztosítását célozza, nem újabb jogorvoslatot jelent a panaszos számára, valamint nem a felülvizsgálati eljárás megismétlése vagy indokolásának felülbírlata, és nem szuper-felülvizsgálat.¹³⁵

A jogegységi panasz bevezetésével nem értett egyet mindenki. Wellmann György szerint szükséges valóban, hogy a közzétett kúriai határozattól való eltérést vitatni lehessen, de erre elég az erre is alkalmas felülvizsgálat mint rendkívüli jogorvoslat, és az, hogy valaki sikertelenül kimerített már egy rendkívüli jogorvoslatot, nem lehet ok arra, hogy még egy rendkívüli jogorvoslat rendelkezésre álljon. Szerinte – figyelembe véve azt is, hogy a Pp. 409.§-a kivételesen engedélyezi a felülvizsgálatot, ha a jogerős ítélet vagy ügy érdemében hozott végzés jogkérdésben eltér a Kúria határozatától – a felülvizsgálat önmagában is lehetővé teszi, hogy a Kúria eleget tegyen jogegység-biztosítási feladatának.¹³⁶ Szerencsétlennek tartja azt is, hogy kúriai bírók fogják más kúriai bírók határozatait felülbírálni, valamint a felek számára is hátrányos lesz, hogy jogerő után még hosszú ideig bizonytalanságban lesznek.¹³⁷ Egyetért Varga Zs. András azon kijelentésével, hogy jogegységi-panaszeljárásra ritkán kerülhet sor¹³⁸, azonban úgy gondolja, hogy az alaptalan panaszok óriási munkaterhet jelentenek majd, illetve nehéz lesz elérni, hogy a sok bíróból álló jogegységi panasz tanácsok tagjai összeegyeztessék idejüket úgy, hogy más ítélkező tanácsokban is részt vesznek.¹³⁹ Osztovits András – amellett, hogy Wellmann Györgyhez hasonlóan több, a gyakorlati működés során felmerülő kérdést is felvet – úgy véli: „Nagyfokú bizalmatlanságot sugall az a perorvoslat, amely azon alapul, hogy konkrét ügyben a Kúria eltér saját joggyakorlatától anélkül, hogy arra legitim oka lett volna. Erre az inkább elvi, mint gyakorlati lehetőségre a peres felek számára általánosságban igénybe vehető perorvoslati eljárást létrehozni szükségtelennek tűnik”.¹⁴⁰

¹³⁴ FICSOR – PATYI 2022. 1313. o.

¹³⁵ DZSULA 2022. 320. o.

¹³⁶ WELLMANN 2020. 654. o.

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ VARGA 2020. 86. o.

¹³⁹ WELLMANN 2020. 654. o.

¹⁴⁰ OSZTOVITS 2020. 78. o.

Zárszó

Kutatásunk célja hipotézisünk vizsgálata volt, miszerint a nemrég bevezetett korlátozott precedensrendszer koncepciójának – így a bírósági határozatok normatív kötőerejének – előzménye a 19. század végi – 20. század eleji döntvényjog. Tanulmányunk során így a polgári igazságszolgáltatás keretein belül összehasonlító módszertant alkalmaztunk a jelenlegi korlátozott precedensrendszer, illetve az 1881 és 1930 közötti döntvényjog kapcsán a bírósági (elsősorban kúriai) határozatok normatív kötőerejére összpontosítva. Kutatásunk eredményeit a fejezetekben vizsgált problémák sorrendjét követve ebben a zárszóban összegezzük.

Úgy látjuk, hogy mind a döntvényjog törvényi szintű szabályozása, mind a korlátozott precedensrendszer létrehozása elsősorban a jogegység, és azzal szoros összefüggésben a jogbiztonság szempontjából bizonyult szükségesnek. Mind a 19 – 20. századi, mind a 21. századi jogi szakfolyóiratok ezt a problémakört említik, azonban a szabályozás szükségessége között a két korszakban alapvető különbségek fedezhetőek fel. A döntvényjog idején különösen a polgári igazságszolgáltatásban elsősorban a hiányos, rendszertelen kodifikáció, így egy nagy összefoglaló kódex hiánya tette szükségessé a bírói jogértelmezést, melynek így egyes álláspontok szerint törvénytöltő szerep is jutott. Ezzel szemben napjainkban – széles körű kodifikáció mellett – a jogegység biztosítását egyéb okok – így például a magas absztrakciós szinten megfogalmazott jogelvek, generálklauzulák egységes gyakorlati alkalmazása iránti igény – tették szükségessé.

A bírósági határozatok normatív kötőerejének kérdésköre tehát – mint már említettük – nem újdonság a korlátozott precedensrendszer idején. A vizsgált 1881 és 1930 közötti időszak számos eltérő forráskönyvet vázolt fel, ugyanis kezdetben csak a Kúriát kötötték a saját határozatai, később az ítéletábrákat is a saját, illetve a Kúria meghatározott határozatai, majd 1912-től kezdődően minden bíróságot kötöttek a Kúria, és csak a Kúria bizonyos határozatai. A két vizsgált korszakban egészen hasonló aggályok merültek fel a kérdést illetően, így elsősorban a bírói függetlenség, illetve a hatalommegosztás védelmezői kerültek szembe a jogegység és jogbiztonság mindenek felletti fontosságát hangsúlyozókkal. Véleményünk szerint azonban a bírók függetlensége nem sérül, tekintettel az eltérési lehetőségekre. Innentől csak a bírók egyéni hozzáállásán múlik, hogy milyen mértékben élnek ezzel a lehetőséggel.

Érdekes hasonlóság, hogy a határozatok hozzáférhetősége is fejtörést okozott mindkét vizsgált korszak jogászainak. A 19 – 20. században az elsődleges problémát az infrastruktúra

hiánya, a rendszerezhetőség és megismerhetőség nehézsége okozta, míg napjainkban a digitalizáció ugyan jelentősen megkönnyíti a hozzáférést, ám nehezzé válik a hatalmas mennyiségű, rendszerezetlen anyagban való kiigazodás, a valóban releváns anyag megtalálása. Ez mindenképpen átgondolt, alapos, rendszerezett gyűjtési formát igényel.

Egy másik érdekes összefüggés a döntvényfejek/ a határozat Kúria által kiemelt elvi tartalmának problémája volt, hiszen mindkét korszakban felmerült azon aggály, hogy a határozatokat a könnyebb beazonosítás és megtalálás céljából rövid „fejek”-ben próbálták/próbálják összefoglalni. Ez azonban könnyedén félrevezetheti az olvasót, így érdemes lehetne ezen rövid rezümék pontosítását megfontolni.

Talán a leglényegesebben eltérő pont a polgári igazságszolgáltatás terén a döntvényjog és a korlátozott precedensrendszer között a jogegység érdekében használható jogorvoslat kérdése. A 19 – 20. század ugyanis nem biztosított külön jogorvoslatot a feleknek arra az esetre, ha a normatív kötőerővel bíró releváns határozatok nem kerültek alkalmazásra az ügyekben. Az igény azonban egyértelműen felmerült, különösen tekintve, hogy a büntetőügyek terén rendelkezésre állt jogegység érdekében használható perorvoslat. A 21. századi korlátozott precedensrendszer azonban két rendkívüli jogorvoslatot is biztosít a jogegység érdekében – a jogegységi panaszt és a felülvizsgálatot –, ami a rendszer egyik *conditio sine quo non*ja.

Összességében tehát, úgy gondoljuk, hogy hipotézisünk jelentős részben igaznak bizonyult. A tanulmányban ugyanis bemutattuk a döntvényjog szerves fejlődésének állomásait 1881 és 1930 között, amikor is már megjelent bizonyos kúriai – valamint rövid ideig ítélőtáblai – határozatok normatív kötőereje, illetve a kötelező követéssel egyidejűleg napjainkhoz hasonló problémák. Az azonban vitathatatlanul újdonságnak számít, hogy a Kúriának nemcsak bizonyos vitás, elvi kérdésekben hozott, az ellentétes joggyakorlatot megszüntetni célzó határozatainak a követése válik ezúttal kötelezővé, hanem a Kúria egyes egyedi ügyekben hozott ítéletei is. Ez valóban inkább az angolszász precedensrendszer felé kezdi közelíteni a koncepciót a döntvényjoghoz képest. Ezzel kapcsolatban véleményünk szerint jogosan merülhet fel az a szempont, hogy az új rendszer okozhat nehézségeket a gyakorló jogászok számára, hiszen a *ratio decidendi* és az *obiter dictum* részek elkülönítése idegen a mi jogi kultúránktól, és elsajátítása célzott képzést igényelne.

Irodalomjegyzék:

Monográfiák:

CROSS, Rupert – HARRIS, J. W.: *Precedent in English Law*. Oxford, 1991. Clarendon Press

GROSSCHMID Béni: *Magánjogi előadások. Jogszabálytan*. Budapest, 1905. Athaenaeum

MÁRKUS Dezső: *Magyar jogi lexikon öt kötetben, III. kötet*. Budapest, 1900. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság

SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: *Ujabb magánjogi fejtegetések*. Budapest, 1901. Politzer Zsigmond és Fia Kiadása

SZLADITS Károly: *A magyar magánjog. Első kötet – Általános rész, személyiségi jog*. Budapest, 1941. Grill Károly Könyvkiadóvállalata

Gyűjteményes munkák:

BALOGH Judit: A Kúria jogfejlesztő tevékenysége. A jogegységre irányuló törekvés megjelenése a Planum Tabulare-tól a jogegységi tanácsok 1912. évi felállításáig. In BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria*. Budapest, 2023. Kúria

DOBI Imre: A magyar döntvényjog fejlődéséről. In *Jogi dolgozatok: a Jogtudományi Közlöny ötven éves fennállásának emlékére: 1865-1915*. Budapest, 1916. Franklin

DZSULA Marianna: A korlátozott precedensrendszer és a polgári perrendtartás szabályainak kapcsolódása. In BODZÁSI Balázs (szerk.): *Jogászegyleti értekezések 2022*. Budapest, 2022. Magyar Jogász Egylet

PATYI András: A jogegységi panasz bevezetésének és továbbfejlesztésének néhány kérdése. In PONGRÁCZ Alex (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 65 éves Cs. Kiss Lajos tiszteletére. Ut vocatio scientia*. Budapest, 2021. Ludovika Egyetemi Kiadó

VERESS Emőd: Megjegyzések a „korlátozott precedensszerről”: adalékok egy aktuális vita hátteréhez. In KRUSZLIC Péter – SÜLYÖK Márton – SZALAI Anikó (szerk.): *Liber amicorum László Trócsányi. Tanulmánykötet Trócsányi László 65. születésnapja alkalmából*. Szeged, 2021. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Szakfolyóiratcikk, tanulmányok:

BALOGH Judit: A felsőbbíráskodás megszervezése Debrecenben. *Jogtörténeti Szemle*, 2017. 1-2. sz.

BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: Felsőbíróságaink döntvényalkotási joga. *Jogtörténeti Szemle*, 2019. 3-4. sz.

DÁRDAY Sándor közlése. *Jogtudományi Közlöny*, 1869. 32. sz.

Döntvényalkotás és jogegység. *Ügyvédek Lapja*, 1903. 15. sz. [Döntvényalkotás és jogegység]

Döntvények és döntvénygyűjtemények. *Magyar Igazságügy*, 1879. 2. sz. [Döntvények és döntvénygyűjtemények]

FICSOR Krisztina – PATYI András: A jogegységi panasz eljárás mint a jogegység biztosításának eszköze a Kúria gyakorlatában. *Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok*, 2022. 8. sz.

GAÁR Vilmos: Az új döntvényjog. *Jogállam*, 1913. 5. sz.

GOTTL Ágost: A jogegység megóvása. *Jogtudományi Közlöny*, 1907. 7. sz.

KÓNYA István: A döntvényjog alakulása. *Magyar Jog*, 1997. 5. sz.

NAGY Ferenc: A curiai döntvények kötelező ereje. *Jogtudományi Közlöny*, 1895. 38. sz.

Néhány szó az u. n. döntvényfejekről. *Jogállam*, 1902. 10. sz. [Néhány szó az u. n. döntvényfejekről]

OSZTOVITS András: Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? *Magyar Jog*, 2020. 2. sz.

STAUD Lajos: A kir. Curia döntvényjogának tervbe vett szabályozásához. *Jogtudományi Közlöny*, 1911. 32. sz.

SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: Jog és döntvényjog I. *Jogtudományi Közlöny*, 1890. 22. sz. [SZÁSZY-SCHWARZ 1890a]

SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: Jog és döntvényjog II. *Jogtudományi Közlöny*, 1890. 28. sz. [SZÁSZY-SCHWARZ 1890b]

TAHIN Szabolcs: Korlátozott precedensrendszer – alulnézetből. *Magyar Jog*, 2020. 5. sz.

TAUSZIG János: A döntvényjogról. *Magyar Igazságügy*, 1879. 2. sz.

TENNER Izidor: Jogegységi perorvoslat polgári ügyekben. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 24. sz.

VARGA Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 2020. 2. sz.

VÉCSEY Tamás: Döntvényjog. *Magyar Themis*, 1878. 5. sz.

VIRÁG Csaba – VÖLCSEY Balázs: A korlátozott precedensrendszer és a polgári perjog kapcsolata. *Magyar Jog*, 2020. 3. sz.

WELLMANN György: Kritikai észrevételek a jogegység biztosításának új rendszerével kapcsolatban. *Magyar Jog*, 2020. 11. sz.

ZŐDI Zsolt: A jogesetek publikálásának gyakorlata a common law országokban. *Bíróági Határozatok*, 2013. 5. sz.

ZŐDI Zsolt: Precedenskövetés és jogszabály-értelmezés. *Állam- és Jogtudomány*, 2014. 3. sz.

Jogforrások:

a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:LIV. törvénycikk módosítása tárgyában született 1881. évi LIX. tc.

a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc.

a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről szóló 1890. évi XXV. tc.

a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. életbeléptetéséről szóló 1912. évi LIV. tc.

a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi tc.

a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. tv.

a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. tv.

az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. tv.

WERBŐCZY István: *Hármaskönyv*

Döntvénytár:

CZÖVEK István (kiad.): *Planum Tabulare vagy a' királyi Curának végzései mellyeket ama' boldog emlékezetű Maria Therésia császárné és Magyar országnak királynéja által e' végre kinevezett n. m. kiküldöttség öszve és rendbeszedett 1769. esztendőben.* Buda, 1825.

Képviselőházi napló:

Képviselőházi napló, 1878. XVIII. kötet 1881. márczius 16–május 11. 375. országos ülés márczius 28. 1881.

Felhasznált adatbázisok:

Arcanum: <https://adt.arcanum.com/hu>

Cambridge University Press: <https://www.cambridge.org/universitypress>

Digitale Sammlungen: <https://www.digitale-sammlungen.de/de>

Hungaricana Library: <https://library.hungaricana.hu/hu/>

Jogászvilág: <https://jogaszvilag.hu/>

Magyarország Bíróságai: <https://birosag.hu/>

Wolters Kluwer Netjogtár: <https://net.jogtar.hu/>